

Crnogorski glasnik

GODINA XV. _ BROJ 90. _ STUDENI-PROSINAC / NOVEMBAR-DECEMBAR _ 2014.

CRNOGORSKO VEČE U ZAGREBU

STOGODIŠNJICA PRVOG SVJETSKOG RATA „Pjesma bez riječi“ Dimitrija Popovića u Parizu	4
Crna Gora u Velikom ratu – između ideala i stvarnosti	6
RODU O JEZIKU Tribina „Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti“	10
O dvojnim oblicima genitiva u crnogorskom jeziku	16
DVJESTOGODIŠNJICA IVANA MAŽURANIĆA	18
STOGODIŠNJICA MIHAILA LALIĆA	22
NOVI BROJ „LJETOPIISA CRNOGORSKOG“	24
KULTURNA SUSRETANJA HRVATSKE I CRNE GORE Pjesničko veče Mladena Lompara u Dubrovniku	26
Izložba „Zavjetni darovi bokeljskih pomoraca“ u MUO	27
CRNOGORSKO VEČE U ZAGREBU I KRANJU	29
DJELOVANJE NZCH I VIJEĆA CRNOGORACA Ususret novim manjinskim izborima	34
Provođenje Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina	35
Dan koordinacije manjinskih vijeća Zagreba	36
Predsjednik HNV CG u Crnogorskom domu u Zagrebu	37
Miodrag Krivokapić u Crnogorskom domu u Zagrebu	37
IZ CRNE GORE I SVIJETA Dimitrije Popović na bijenalu akvarela u Padovi	38
Miodragu Šćepanoviću „Bronzana medalja“ u Parizu	38
Pola miliona zapisa u bazama crnogorskih biblioteka	39
„Bibliografija Njegoš“ – trajan doprinos njegologiji	39
TRADICIONALNO DRUŽENJE U ZAGREBU	41
GALERIJA „MONTENEGRINA“ „Prijateljstvo“ Ivana Pavišića Kavrljanova	42
Rajko Todorović i Igor Rakčević izlagali u Puli	44
Izložba slika Erike Medanić i Irene Ostojić u Rijeci	44
„I Bog stvorio ženu“ Manuele Majić	45
Izložba fotografija Damira Zuruba u Zagrebu	48
DOKUMENTARNI FILM U CRNOGORSKOM DOMU Šesnaesto veče pokretnih slika	50
JUBILEJ KULTURNE KAPIJE CRNE GORE Deset godina portala „Montenegrina“	52
CRNOGORSKI MOZAIK Crnogorski vez – priznat u svijetu	54
GALERIJA „MONTENEGRINA“	55
NOVI NASLOVI	55
„TAJNE PODZEMLJA“	56

Izdavači:
NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE
I VIJEĆE CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE
GRADA ZAGREBA
Zagreb, Trnjanska c. 35, Tel./Fax: 01/6197 078, 01/6314 264
E-mail: nzch@net.amis.hr, vijececrn@net.amis.hr,
montenegro@net.amis.hr
Internet adresa: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr
Za izdavače: dr. sc. Radomir Pavićević i Dušan Mišković
Glavni i odgovorni urednik: dr. sc. Zoran Drašković
Redakcija: Milanka Bulatović, Nataša Gerželj, Danilo
Ivezić, Dragutin Lakić, Nataša Rašović, Dušan Roganović
Grafička priprema i tisak: Skaner studio d.o.o.
Rukopisi se ne vraćaju. Naklada/Tiraža 1000

Glasilo je, putem Savjeta za nacionalne manjine, financirano
iz državnog proračuna Republike Hrvatske

SRETAN BOŽIĆ I NOVA GODINA

PROKLETIJE

(„Veličanstveni Alpi na jugu Evrope“,
Olga Blažova Gajin Vlašić, www.montenegrina.net)

SREĆNA NOVA GODINA I BOŽIĆ

Dimitrije Popović: „PJESMA BEZ RIJEČI“

ČESTITKA

Akademik Sreten Perović

Olovni pečat arhonta Petra (Petrislava), oca bl. Vladimira (X v.)

(numizmatička zbirka u Berlinu, crtež Dardelasa u Šlumberžeovoj zbirci, 1884)

NACIONALNOJ ZAJEDNICI CRNOGORACA HRVATSKE

Poštovanim Crnogorskim Iseljnicima
i njihovom dostojnom potomstvu,
Časnicima i članstvu crnogorskih udruga
i uvaženom uredništvu
„Crnogorskog glasnika“ –

Najsrdahnije čestitamo Praznike
i upućujemo dobre želje za
Novu 2015. godinu!

Predsjednik DANU

Akad. Sreten Perović

„PJESMA BEZ RIJEČI“ DIMITRIJA POPOVIĆA PREDSTAVLJENA U SJEDIŠTU UNESKA U PARIZU

Nadrealistička instalacija crnogorskog slikara i pisca Dimitrija Popovića, pod nazivom „*Pjesma bez riječi*“, predstavljena je 24. novembra u sjedištu Uneska. Izložbu je otvorila ambasadorica Crne Gore u Parizu i stalni predstavnik Crne Gore pri Unesku, dr Irena Radović, a publici se obratila i vršilac dužnosti gradonačelnika Zagreba, istoričar likovne umjetnosti Vesna Kusin.

Umjetnička instalacija namijenjena je obilježavanju stogodišnjice Prvog svjetskog rata. Riječ je o nadrealističkoj kompoziciji koja se simbolično odnosi na vrijeme u Evropi s početka 20. vijeka.

Irena Radović istakla je da u našoj crnogorskoj istoriji, istoriji zemlje saveznika, Veliki rat ima posebno mjesto.

– To je najteži period za crnogorsko stanovništvo u cjelini. To je duboko uticalo i transformisalo crnogorsko društvo. Zato Veliki rat i nakon stotinu godina pobuđuje pažnju, čak i strasti koje vrijeme ne samo da ne mijenja, već ih oživljava. Drago mi je da se kroz radove našeg poznatog umjetnika Dimitrija Popovića Crna Gora pridružila Unesku u svojim naporima da očuva jedinstveno nasljeđe koje je istovremeno snažno podsjećanje na rat i ubjedljiv glas mira – istakla je Radović.

Prema njenim riječima, u godini obilježavanja stogodišnjice Prvog svjetskog rata, Dimitrije Popović predstavlja instalaciju „*Pjesma bez riječi*“, što je podsjetnik na događaje koji su trajno obilježili turbulentan period moderne istorije.

– On ukazuje na dvojni aspekt ljudske prirode. Klavir simbolizuje čovjekovu potrebu za stvaranjem, koje oplemenjuje ljudski život i daje mu smisao. Puška simbolizuje razaranje i nasilje. Ova dva predmeta različitih namjena zajedno čine nadrealističku kompoziciju harmonije i apsurdnog jedinstva – kazala je Radović.

Ambasadorica Radović istakla je zadovoljstvo i čast da se djelo iz bogatog stvaralačkog opusa Dimitrija Popovića predstavi u sjedištu Uneska i to u godini u kojoj se, kroz brojne događaje, obilježava 100 godina od Velikog rata, čime se potvrđuje intenzivna saradnja organizacije sa Crnom Gorom.

Predstavljanju instalacije prisustvovala su brojne stalne delegacije članica Uneska, predstavnici diplomatskog kora, zvanice iz političkog i kulturnog života Francuske, Crne Gore i Hrvatske, među kojima i princ Nikola Petrović - Njegoš, kao i drugi predstavnici dijaspore. Ovom prilikom je bila upriličena i gastronomska prezentacija Crne Gore.

(Izvor: Dnevni list *POBJEDA*, 26. novembar 2014.g.)

Dimitrije Popović:

DVOSTRUKA PRIRODA ČOVJEKOVOG BIĆA

Dinamična i burna društvena previranja s početka dvadesetog stoljeća kulminirala su izbijanjem Prvog svjetskog rata. Tragične posljedice ratnih sukoba 1914. - 1918. godine odrazile su se na daljnji tok moderne istorije i u slijedu događaja indirektno uticale na izbijanje Drugog svjetskog rata.

„Kultura smrti“ u dvadesetom stoljeću dominantno je izražena upravo ratovima i razaranja, tragedijama i nesrećama. Kraj ovog burnog vijeka obilježen je takođe ratnim sukobima na prostoru bivše Jugoslavije. Prije sto godina, takođe na Balkanu, u Bosni, atentatom na austrougarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda zapaljeni ratni fitilj zahvatio je Stari kontinent. U kontekstu svih tih zbivanja, uzroka i posljedica iniciranih sarajevskim atentatom, zanimljiva je konstatacija Suzan Zontag da je „dvadeseto stoljeće započelo i završilo u Sarajevu“.

S druge strane, to vrijeme ranih godina dvadesetog stoljeća bilo je i vrijeme epohalnih naučnih otkrića i vrhunskih umjetničkih ostvarenja. Treba podsjetiti da se upravo ove godine obilježava sto godina rentgenske kristalografije.

U toj bremenitoj klimi, neposredno prije, za vrijeme i poslije Prvog svjetskog rata nastajali su umjetnički pravci koji su uspostavljali nove temelje i radikalno izmijenili estetske koncepte dotadašnje umjetničke prakse: ekspresionizam, kubizam, dadaizam, futurizam, apstraktna umjetnost ... da ne spominjemo takođe revolucionarna i izuzetna ostvarenja u muzici, književnosti, arhitekturi ...

Gledajući sa ove distance, to je vrijeme ranih godina dvadesetog stoljeća, vrijeme Velikog rata, kao uostalom i cjelokupna istorija, pokazalo i dokazalo da ona sentencija po kojoj bi istorija trebala biti učiteljica života (*Historia est magistra vitae*), nažalost, ostaje neučinkovita sintagma koja se u samoj sebi iscrpljuje. Očito je da je čovjek malo izvukao pouka od toliko žestokih lekcija stvarnosti kojima ga je podvrgavala „učiteljica života“. S druge strane, kao što je napomenuto, vremena stradanja i razaranja nerijetko su i vremena u kojima se manifestuje čovjekov izuzetan kreativni potencijal. Ovakva paradoksalnost stvara onu dvostruku predodžbu o čovjeku koji je po filozofsko književnom stajalištu i dobar i zao. Čini nam se da u tom smislu imaju podjednako pravo oni koji poput Rusoa smatraju da se čovjek rađa dobar i onih koji kao markiz De Sad tvrde da se čovjek rađa zao.

Ta dvostruka priroda čovjekovog bića, suprotstavljeni polovi njegove prirode, stvaralački i destruktivni, inspirativni su i poticajni za izražavanje u metaforičkim umjetničkim formama.

Instalacija „*Pjesma bez riječi*“ na precizan simbolički način kroz nadrealističku kompoziciju izražava te dvije oprečne karakteristike ljudskog bića.

Klavir kao muzički instrument simbolizuje čovjekovu potrebu za stvaranjem, koje oplemenjuje život i daje mu smisao. Puška kao vatreno oružje simbolizuje čovjekov nagon za destrukcijom i uništenjem. Klavir i puška čine apsurdno jedinstvo u formalnoj harmoniji kompozicije. Masivna otmenost klavira i zlokobna elegancija snajpera.

„*Pjesma bez riječi*“ svojevrsni je memento na događaje koji su obilježili jedno burno vrijeme početka dvadesetog stoljeća.

Posmatrano sa aspekta humanizma i u simboličkom smislu kazano, nikada zaglušujući zvuk pucnja oružja neće moći nadjačati umjetnički zvuk muzičkog instrumenta kojim se potvrđuje čovjekov stvaralački duh.

IZMEĐU IDEALA I STVARNOSTI

U rasvjetljavanju uloge Crne Gore u Prvom svjetskom ratu, u naučnim istraživanjima i nastavnim programima ima razloga da novim saznanjima obogatimo postojeća i uklanjamo idejna, politička i naučna sporenja.

Crna Gora stogodišnjicu Prvog svjetskog rata obilježava nizom medijskih, pedagoških, naučnih i političkih manifestacija koje će pratiti tok njegovog trajanja do raspleta, tako da se sagledava ukupnost crnogorskog učešća, posljedice ishoda po nju kao državu i okolnosti u kojima se crnogorski narod našao nakon Versajskog mira, gubeći državni, nacionalni i politički identitet.

Crna Gora je u Prvi svjetski rat ušla nakon kampanje nastale poslije atentata na austrougarskog prestolonasljednika Franca Ferdinanda u Sarajevu 28. juna 1914. U toj kampanji optužbe na račun Srbije dovele su do ultimatumu i objave rata. Crna Gora je, nakon objave rata Srbiji, stala na njenu stranu u skladu sa izjavom da „Srbija može računati na bratsku i neograničenu pomoć Crne Gore“ i to potvrdila objavom rata Austro-ugarskoj 6. avgusta 1914.

Mobilisući skoro sve vojne kapacitete, na osnovu zajedničkog plana o vođenju ratnih operacija vrhovne komande Crne Gore i Srbije od 14. avgusta, praćena su ratna događanja na sektorima strategijske odbrane i ofanzivnih dejstava crnogorske vojske raspoređene na lovcenskom, hercegovačkom i sandžačkom frontu, kao i dijela vojske prema Albaniji.

Crna Gora je ušla u rat sa vojskom umornom od balkanskih ratova, slabo naoružanom i nedovoljno opremljenom.

Ali, i pored izuzetno teškog položaja u kome se našla tokom ove kampanje, izvršavala je ratne zadatke koji su bili iznad njenih mogućnosti. U borbama sa premoćnim austrougarskim snagama borila se na položajima od Foče, Goražda, Višegrada i Javora do Tare, Mojkovca, Berana i Čakora, držeći položaje u Hercegovini, na Lovćenu i prema Albaniji, na frontu dugom oko 500 kilometara.

Učinak crnogorskog ratovanja u Prvom svjetskom ratu na odbrani Crne Gore i spašavanju srpske vojske od vremena njenog odstupanja preko crnogorskih planina, u novembru i decembru 1915. godine, opterećuju tada posijane političke strasti oko niza pitanja i evo nas poslije 100 godina zapitane raspetošću između ideala i stvarnosti. Samo teško dokučiva borba iza kulisa, koja izjednačava dinastiju i otadžbinu, mogla je iznjedriti onolika odricanja i žrtve naroda i vojske.

Zato se i danas nameću pitanja: Kako je Crna Gora ušla u rat 1914.; kakva je saveznička pomoć Crnoj Gori činjena tokom 1914. i 1915.; što je značilo pokretanje pitanja ujedinjenja Srbije i Crne Gore u ratnim uslovima; od kakvog je značaja bila strategijska zaštita i odbrana crnogorske vojske za vrijeme „drinske odbrane“ i zadržavanje neprijateljskih snaga na liniji Priboj – Nova Varoš – Novi Pazar u vrijeme povlačenja srpske vojske preko Crne Gore; čemu onolika propaganda u sandžačkoj vojsci; zašto front na Lovćenu miruje, ako se znalo za njegovu defanzivnu ulogu i česta artiljerijska bombardovanja; čemu stalna denuncijantska propaganda da je kralj u vezama sa austrijskim dvorom i da drži u džepu već potpisani „tajni“ sporazum sa Austrougarskom i čemu onolika kampanja oko zaposijedanja skadarske oblasti kojim se povodom, i u domaćoj i u međunarodnoj savezničkoj javnosti, izgradio metod osporavanja daljeg pružanja savezničke pomoći Crnoj Gori i stalno rušio politički kredibilitet kralja Nikole u vojsci, narodu i u inostranim diplomatskim i vojnim krugovima.

Navedena pitanja i događaji izloženi sudu vremena i ćudljivim naučnim, vojnim, političkim, književnim i umjetničkim procjenama, opominju upitanošću – da li su naponi jednog pokoljenja koje se nesebično žrtvovalo ocijenjeni shodno učinku podnijetog napora.

Od vremena opšteg napada austrougarskih trupa na Crnu Goru 5. januara 1916. njena vojska je bila lišena svake savezničke pomoći. Iscrpljena i gladna, sačekala je napade austrougarskih trupa na svim djelovima fronta.

Koncentrični napad Treće austrougarske armije s mora, od Kotora ka Lovćenu i Cetinju, od Hercegovine ka Nikšiću, Mojkovcu i Beranama, gdje se premoć u ljudstvu i naoružanju nije mogla ničim nadoknaditi, označio je početak agonije gladnih i sudbinom Srbije smućenih crnogorskih ratnika.

Ratni naponi Crne Gore, na strani sila Antante (Rusija, Francuska i Velika Britanija), okončani su vojnom kapitulacijom 21. januara 1916. Odlaskom u egzil kralja Nikole i Vlade, izbjegnuta je politička kapitulacija.

Francuska vlada se izjavom od početka novembra 1918. obavezala da savezničke vojne vlasti, kada budu ušle u Crnu Goru, „ne bi mogle da usvoje neki drugi stav osim priznanja zakonite vlasti kralja Nikole“.

Američki predsjednik Wilson u depeši kralju Nikoli od kraja juna 1918. napominje: „Nadam se da će Vaše Veličanstvo i crnogorski narod imati povjerenja u odluku Sjedinjenih Država da se zauzmu prilikom konačne pobjede, koja je neminovna, da integritet i prava Crne Gore budu obezbijedena i priznata.“

Međutim, uprkos takvim očekivanjima, dolazak savezničkih vojnih snaga nakon solunskog fronta u Crnu Goru i prepuštanje inicijative srpskoj vojsci, zapečatili su sudbinu povratku kralja Nikole i stvaranju uslova da crnogorski narod pod ravnopravnim uslovima odluči o ulasku u zajedničku jugoslovensku državu. Naime, rasplet političkih zbivanja u vezi ulaska Crne Gore u državu Srba, Hrvata i Slovenaca, nakon odluka usvojenih na Podgoričkoj skupštini o detronizaciji dinastije Petrović-Njegoš i ujedinjenju Crne Gore sa Srbijom, imao je za posljedicu tragična događanja poznata pod nazivom Božićna pobuna.

Iako velike sile nijesu priznale odluke Podgoričke skupštine, one su postupno, pod presudnim uticajem domaćina konferencije – Francuske, prihvatale strategijske, političke, ekonomske i druge razloge delegacije Kraljevine Srbije, kojima se opravdavalo ujedinjenje Crne Gore sa Srbijom i stvaranje Kraljevine SHS. Na taj način je Crna Gora, bez mogućnosti da sama odluči o načinu ujedinjenja, politički nestala sa karte Evrope. Takvo nestajanje Crne Gore kao države, koja se među balkanskim i evropskim narodima prepoznavala po svom državnom i nacionalnom subjektivitetu, imalo je teške i trajne posljedice, jer se takvim urastanjem u novostvorenu državu radilo o gubljenju njenog državnog, političkog, nacionalnog i kulturnog identiteta.

U vrijeme Makenzenove ofanzive na Srbiju, početkom oktobra 1915, crnogorska vojska imala je zadatak da ratnim djelovanjem privuče dio austrougarskih snaga na prostoru od ušća Lima u Drinu do Jadranskog mora. U vrijeme povlačenja srpske vojske kroz Crnu Goru, ka Skadru i Albaniji, zadatak crnogorske vojske bio je da na liniji Gusinje – Plav – Čakor – Rožaje – rijeka Tara – Krstac – Grahovo – Lovćen – Jadransko more, obezbijedi povlačenje Prve, Druge i Treće srpske armije i odbrane Beograda. U uslovima krajnje iscrpljenosti, srpska vojska se povlačila po rđavom zimskom vremenu, lošim i besputnim prostorima Crne Gore, a crnogorska vojska odigrala je ulogu strategijske zaštitnice.

Italiji je odgovaralo očuvanje statusa kvo na Balkanu, a ako do ujedinjenja sa Srbijom dođe, da ono bude što kasnije. Velikoj Britaniji, koja se tradicionalno suprotstavljala ideji stvaranja velike slovenske države na Balkanu, naročito ako bi bila pod pokroviteljstvom Rusije, odgovaralo je stanovište da „Belgija, Srbija i Crna Gora treba da budu obnovljene“. Pitanje Crne Gore bilo je predmet rasprave u Gornjem domu engleskog parlamenta.

Dorđe Borozan

(Izvor: Dnevni list POBJEDA, Agora, 3. novembar 2014.g.)

A gordi li se prohujali vijek nad svijema vjekovima?

• • •

ODLAZAK

Čovjek koji je svuda u Crnoj Gori, svuda u Evropi, pa čak i na sultanovom dvoru u Turskoj, dočekivan sa najvećim počastima i pažnjom koja se graniči sa javnim maženjem, nije svoju kraljevinu napustio sa vladarske stolice, već sa najobičnijeg drvenog sanduka, sa mokre škrinje ...

Kralj Nikola je dugo čekao da dođe red na njega. Na obali, usred uzavrele gomile, među balama materijala ... , kralj i regent [princ Mirko] sjede na sanducima. Admiral Trubridž naredio je poslije da im se iz njegove barake donesu stolice i oni su ostali tako tri časa u razgovoru ...

Najzad, torpiljer je spreman, kralj može da se ukrca ...

Ogist Bop

Prođe gotovo cijeli vijek a da sva racionalna tumačenja nijesu u potpunosti objasnila kako to nestade jedna zemlja u čijoj se prijestonici, čini se, počinjalo živjeti „k'o sred Pariza“ (lijevo je oglas na francuskom jeziku prestižne pariske robne kuće „Proljeće“, objavljen u 52. broju „Glasa Crnogorca“ od 24. decembra 1905. godine, one godine u kojoj je Crna Gora dobila i Ustav!); kako to njen svugdje uvažavani suveren doživje gorku sudbinu koju kao da je, u potresnom dokumentarističkom opisu kraljevog odlaska (u januaru 1916. godine) iz Svetog Jovana Meduanskog, pretskazao Ogist Bop, negdašnji francuski poslanik u Beogradu.

Međutim, kad nisu dostatna racionalna objašnjenja, možda nije na odmet pomenuti npr. podatak kako bi u knjizi prof. dr. Ilije Vujačića „Saznanje i politika“ (koju je NZCH nedavno objavila) čitalac sigurno zapazio i odeljak u kojem se govori o teoriji spontanog poretka prema kojoj su društvene strukture i poredak rezultat mnoštva individualnih djelovanja (čak instinkta i navike) ili, kako to autor slikovito kaže, „ne postoji neki Rodinov 'Mislilac' koji bi se nalaktio na svoju šaku i smišljao društvene institucije“.

Ipak, prije no što bi se neko odvažio na davanje nekakvog iracionalnog objašnjenja, možda ne bi bilo zgoreg vratiti se u vrijeme kada Nikšić još nije bio oslobođen i kad su se dvojica rajetina gotovo zakrvili oko međe na nekoj prljuši te su dospjeli po pravdu kod „nadležnog“ age. U trenutku kad su se oni pred njim zakoljodavili tvrdeći koji je u pravu, aga ih je obojicu „sikterisao“ riječima koje ovdje baš i ne bih navodio. Danas, u vrijeme koje je – kako je nedavno rekao gorljivi akter jedne debate – okarakterisano „posttranzicijskim nepovjerenjem“, po „aginsku pravdu“ se ide na međunarodnu arbitražu, koja nikog ne „sikteriše“ nego najčešće za skupe pare kaže ono što su svi već znali. Uostalom, jedan uvažavani ljekar na ovim prostorima (lako je dosjetiti se njegove sub-specijalnosti) jednom prilikom je rekao: „Ako nećete sami da pravite djecu, doći će drugi da vam ih prave!“ A tako je izgleda i sa pravdom ...

Možda će se neko dublje pozabaviti teoretskom analizom koje je sve (ne)povjerenje – lično, plemensko, nacionalno ili međudržavno – doprinijelo tome da je Crna Gora „tako „nezaustavljivo koračala ka svom ukidanju u prvim decenijama 20. vijeka“ (kako je kazao prof. dr. Radovan Radonjić 2008. godine u Crnogorskom domu u Zagrebu)? Možda će na buduću iznijete hipoteze moći da se primjene riječi ljekara koji je gotovo dnevno prisutan na malom ekranu i za svaku ponuđenu teoriju obično kaže: „Make sense!“ („Ima smisla!“)?

Ali – da završimo u duhu barem „narodne medidžine“ – bojati se da za sve ove riječi i ovaj kratki osvrt vrijedi ono što je jedan hispanoamerički književnik (da li je on možda bio i ljekar?) poodavno napisao za kantaron: „za sve je dobar, a ni od čega ne liječi“?

Z. Drašković

1 9 1 4 .

Od 4. do 15. prosinca u Puli je održan 20. jubilarni *Sa(n)jam knjige*. Tema sajma bila je **1914. godina**, a žarište Sajma *STRIP*. Čast da otvori Sajam pripala je ukrajinskoj spisateljici Oksani Zabužko.

Sajam je otvoren u prisustvu ministrice kulture Republike Hrvatske Andree Zlatar i regionalnih i lokalnih dužnosnika i kulturnih djelatnika. Ceremoniju svečanog otvaranja popratili su – učestvovali mnogobrojni umjetnici, pjevači, recitatori, animatori ...

Ravnateljica Sajma Magdalena

Vodopija u uvodnom dijelu obraćanja prisutnima u prepunoj dvorani Doma Hrvatskih branitelja je posebno naglasila „kad god su me pitali da li bih mogla raditi ovaj Sajam u nekom drugom gradu, odgovorila bih negativno. Zbog posebnog pulskog štiha, poseban je i sajam jer ne oponaša i ne nastavlja se na nekog drugog osim na sam grad, na njegove vrline i mane“.

Uz Oksanu Zabužko na Sajmu su uzeli učešća svojom prisutnošću mnoga poznata imena literarnog stvaralaštva, izdavaštva i stripa. Pisci Richard Schuberth, Josef Winkler, ponajveća živuća ruska spisateljica Ljudmila Petruševska (nastupila je sa svojim cabaretom), Klaudio Moris, majstori stripa Philippe Claudel, Paolo Rumiz, Mauro Covachic ... Miljenko Jergović, Andrej Nikolaidis, Bora Ćosić, Dževad Karahasan, Ante Tomić i mnogi drugi. Ukupno 350 domaćih i stranih autora učestvovalo je u 117 događanja Sajma.

Na Sajmu je posebno predstavljena knjiga „*Propast baruna Gautscha*“ (brod potopljen 1914. godine kod Rovinja).

Na Sajmu je postavljeno 15000 naslova koje su izložili 250 hrvatskih i stranih nakladnika.

Poseban naglasak ovog Sajma bio je *STRIP* – produkcija. U Puli je došla i ugledna strip autorica Kanađanka Nina Bunjevac (srpskog podrijetla), francuski dvojac Cris i Majel, hrvatski autori Darko Macan i Igor Kardelj, srpski autor Aleksa Gajić i mnoga druga poznata imena.

Posebna novost je i *Stripovska ulica – Via dei fumetti – Strip Strasse* u pulskoj Maksimijanovoj ulici i Prolazu kod zdenca.

Posljednjeg dana Sajma, u svečanoj dvorani „3 srca“ uručene su nagrade Kiklop u 11 kategorija. Urednik godine – Krisitijan Vujičić, Irena Vrkljan za najbolju zbirku poezije, Viktor Žmegač za knjigu eseja, za kategoriju oblikovanja knjige Ana Pojatina, autor znanstvene knjige Boris Senker, debitantice godine Lari i Mari (Larisa Kunić Anita i Marijeta), Stipe Božić za publicističku i znanstvenu knjigu, za knjigu za djecu i mladež Silvija Šesto, Davor Šunk i Ana Šesto, najbolji prevoditelj Ante Maras, u kategoriji proznog djela posthumno Mirko Kovač za roman „*Vrijeme koje se udaljava*“.

Dušan Roganović

Tribina u Crnogorskom domu u Zagrebu
CRNOGORSKI JEZIK U PROŠLOSTI I SADAŠNJOSTI

Programom rada Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba za 2014. godinu predviđena tribina „*Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*“ održana je 20. novembra u Crnogorskom domu u Zagrebu.

Pozdravivši u ime organizatora brojne prisutne na tribini, tajnik Vijeća gospodin Danilo Ivezić poželio je dobrodošlicu gostu tribine gospodinu Novici Vujoviću, mladom saradniku u nastavi na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost na Cetinju te ga predstavio publici.

Iz životopisa predavača saznali smo da je 2012. godine diplomirao na Filozofskom fakultetu u Nikšiću (Studijski program za crnogorski jezik i jugoslovenske književnosti) i da se bavi onomastičkim i dijalektološkim proučavanjem crnogorskih jezičkih materijala; napisao je petnaestak radova iz onomastike i predstoji mu odbrana magistarskog rada na temu „*Onomastika Barjamovice, Velestova i Markovine*“.

U vrlo iscrpnom i veoma zanimljivom pedesetominutnom predavanju – čiji dio donosimo na sljedećim stranicama – gospodin Novica Vujović posebno je govorio i o novoosnovanom Fakultetu za crnogorski jezik i književnost, koji je počeo s radom ove jeseni na Cetinju, a u koji je ljetos prerastao Institut za crnogorski jezik i književnost.

Poslije predavanja koje je saslušano sa izuzetnom pažnjom, prisutni su predavaču gotovo pola sata postavljali brojna pitanja vezana za crnogorski jezik, a kao zaključak u vrlo živom razgovoru kojim su se ta pitanja okončala iskristalisalo se kako zapravo ne može biti sukoba između "tradicionalista" i "netradicionalista", jer (po načelima norme "i-i") niko ne može nikog "naćerati" da kaže "natjera" niti obrnuto.

Gospodin Vujović je biblioteci Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske darovao deset naslova iz obimne izdavačke produkcije Instituta za crnogorski jezik i književnost, a njemu je uzvraćeno većim brojem knjiga koje je objavila NZCH.

Novica Vujović:

CRNOGORSKI JEZIK KROZ ISTORIJU

«O crnogorskome jeziku postoji bogata literature. Mada decenijama nije tako imenovan, odnosno najčešće je negiran kao zaseban jezik i proučavani jezički materijali pripisivani su fondu srpskoga jezika, današnja montenegrizika baštini rezultate svih naučnika koji su doprinijeli boljem poznavanju crnogorskoga jezika, i u dijahroniji i u sinhroniji. Kao dio slovenske grane crnogorski jezik pripada porodici indoevropskih jezika (indoevropski → baltoslovenska jezička zajednica → praslovenski → južnoslovenska jezička zajednica ...). Poznato je da se crnogorski jezik javlja kao posljednji normirani jezik na štokavskome jezičkom području. Prvu preglednu periodizaciju crnogorskoga jezika s jasnim upućivanjem na značaj jezika za crnogorsku književnost te kulturnu i nacionalnu samobitnost sačinio je Vojislav P. Nikčević ([1]). Nikčević razlikuje predistorijsko i istorijsko razdoblje crnogorskoga jezika. Vrijedi, na samome početku, reći nešto o predistorijskom periodu, dakle periodu koji prethodi doseljavanju naših predaka na Balkansko poluostrvo. Antičko razdoblje, poznato je to iz istorije kulture i civilizacije, ostavilo je Evropi vrhunska umjetnička ostvarenja i već tada začetke mnogih disciplina iz koji su se rađale savremene nauke. Crnogorsko primorje bilo je zahvaćeno duhom toga vremena, što najbolje dolazi do izražaja u antičkim gradovima Ulcinju, Baru, Budvi i dr. koji su se isticali, kako primjećuje V. Nikčević, kao „drevni centri pismenosti i književnosti“. Važno je spomenuti da su te prostore naseljavali Iliri, koji su vremenom trpjeili veliki uticaj Grka i Rimljana i najvjerovatnije romanizirani do dolaska Slovena.

S obzirom na našu temu, podsećamo da Sloveni u tim ranim vjekovima nijesu imali pismo, a kako su upotrebljavali crte i reze, kako su ih urezivali na palice i kamen, gatali pomoću bukovih štapića, obavljali još neke obredne radnje – najbolje je objašnjeno u knjigama Radoslava Rotkovića *Odakle su došli preci Crnogoraca* ([2]) i *Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852.* ([3]). Kad već spominjemo rane vjekove slovenskih plemena, recimo i to da Vojislav P. Nikčević i Radoslav Rotković govore o Polablju – pomorju istočne Njemačke kao o postojbini naših predaka. Tačnije, Radoslav Rotković iz toponomastičkih paralela, a našao je blizu 900 paralela u crnogorskoj

---

i polapskoj toponimiji, izvlači dokaze o pradomovini današnjih Crnogoraca. Pomenuti autori, pozivajući se između ostalih na neke srpske historičare, konstatuju da su preci Crnogoraca došli u prvome talasu seoba, dok su, na primjer, plemena iz kojih se razvio srpski narod stigla kasnije, tokom druge seobe. Naravno, tradicionalna historiografija i serbistika negirale su i omalovažavale naučnu osnovu izrečenih stavova.

Susret slovenskih plemena sa starincima nije bio nimalo miroljubiv. Tragove tih starinaca, utopljene u slovenski jezik, današnja nauka prepoznaje u nekim toponimima.

Za primanje pisma, odnosno uopšte za slovensku pismenost, najzaslužnija su braća iz Soluna Ćirilo i Metodije. Na poziv moravskoga kneza Rastislava, pritisnutog nadiranjem germanskih plemena, Vizantija šalje učenu braću Ćirila i Metodija koji su 60-ih godina IX vijeka Slovenima kodifikovali prvi književni jezik – staroslovenski. Dukljanski Sloveni u međuvremenu formiraju prvu državu (arhont Petar u IX vijeku te Mihailo Vojislavljević 1077 – kraljevinu) i bivaju pokršteni. Po nekima hrišćanstvo su dukljanski Sloveni primili polovinom IX vijeka, dok se Dukljansko-barska nadbiskupija pojavljuje 1089. godine.

Istorijsko razdoblje crnogorskoga jezika

Dakle, od vremena kad naši preci primaju pismo i bivaju uvedeni u hrišćanski kulturni krug otpočinje istorijsko razdoblje crnogorskoga jezika (detaljnije u [1]). O prilikama u srednjovjekovnim državama na ovome dijelu Balkana historiografija je, s manje ili više sigurnosti, dala odgovor. Vrijedi još jednom reći da su značajni događaji toga doba bili rezultat djelovanja crkve, koja je imala bezmalo presudnu ulogu u tadašnjem društvu. Znatan je broj manastirskih i crkvenih objekata u državi dukljanskih Slovena te se, s obzirom na njihovu ulogu u opismenjavanju, stvaranju novih tekstova i prepisivanju starih, može konstatovati da je Duklja, odnosno Zeta predstavljala razvijen kulturni centar. Nažalost, današnji istraživači suočeni su s nedostatkom originalnih spomenika iz toga ranog perioda naše države. Najčešće je riječ o djelimično sačuvanim tekstovima ili prevodima koji su tako dospjeli do nas. U istorijsko razdoblje, dakle, ulazimo s glagoljicom, ćirilicom i latinicom (detaljnije u [1]).

Pomenutu Nikčevićevu periodizaciju prihvatio je i Adnan Ćirgić, koji je prateći domašaje savremene nauke o jeziku i rezultate koje ona daje – djelimično korigovao podjelu unutar istorijskoga razdoblja ([4]). Iako je to do sada najobuhvatnija podjela i podjela s apsolutnim oslanjanjem na literaturu o govorima crnogorskoga jezika od najranijih vremena, i njen autor naglašava kako je svjestan da ona nije i nepromjenljiva te da, s tim u vezi, vrijedi pažljivo pratiti rezultate savremenih izučavanja.

U knjizi *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* istorijsko razdoblje našega jezika podijeljeno je ovako. Period kad dolazi do opismenjavanja naših predaka, odnosno do primanja pisma i hrišćanstva i formiranja prvih državnih organizacija naziva se dukljanski period. Iz toga perioda potiču prva književna ostvarenja crnogorske književnosti; recimo samo da u XI vijeku nastaje *Život zetskoga kneza Vladimira*, kao i Dukljaninovo *Kraljevstvo Slovena*.

Na dukljanski period nastavlja se zetski – traje od 80-ih godina XII vijeka do dinastije Crnojević, do kraja XV vijeka (detaljnije u [4]). Prodor Raške/Srbije na ove prostore značio je dominaciju kulture vizantijskoga tipa. Najvredniji spomenik iz zetskoga perioda svakako je *Miroslavljevo jevanđelje*, ćirilčki spomenik nastao 80-ih godina XII vijeka u Kotoru. O nekim detaljima *Miroslavljeva jevanđelja*, prije svega o pitanju mjestu i vremenu nastanka i autora koji su na njemu radili, naučnici su se dugo sporili. Međutim, danas je jasno da je najveći dio teksta pisao Varsameleon i pripada zetskoj redakciji. Dok glavni pisar, pored ostaloga, piše imena Stefan i Ćekla s jatom, s druge strane, Gligorije, autor dviju posljednjih stranica teksta, piše ekavicom i njegov rukopis pripada srpskoj redakciji (detaljnije u [4]).

Crnojevića štamparija – prva državna štamparija na svijetu

Kraj zetskoga perioda i uopšte kraj crnogorskoga srednjeg vijeka markiran je velikim događajem u našoj kulturi, otvaranjem Crnojevića štamparije, prve državne štamparije na svijetu. Iz nje je izašao: *Oktoih prvoglasnik, Oktoih petoglasnik, Psaltir s posljedorovanjem, Trebnik i Četvororjevandjelje*.

Period pisanog jezika i period nekodifikovanoga književnog jezika, koji su smijenili zetski period, karakteriše prirodno izjednačavanje narodnoga i književnog jezika (detaljnije u [4]). Pisani jezik s narodnom osnovom u Crnoj Gori živi sve do pojave Vuka Stefanovića Karadžića i njegove reforme srpskoga jezika.

Da nije bilo Kopitara ne bi bilo ni Vuka

U prelaznome periodu (od 30-ih godina XIX vijeka do Prvoga svjetskog rata; v. [4], str. 38) zahvaljujući djelovanju Vuka Karadžića crnogorski jezik trpi velike promjene. Karadžićeva je polje djelovanja bilo i te kako široko, pa recimo nešto i o tome. Treba reći da Karadžićeva reforma jezika pada u vrijeme bitke za nacionalnu i socijalnu samostalnost naroda koji će kasnije formirati jugoslovensku državu. Karadžić je smatrao da su svi štokavci Srbi te da je maternji jezik srpski i „našoj braći turskoga zakona“, i braći „rimskoga“ i „grčkoga“ zakona. U toku reformisanja jezika on je mijenjao svoje načelo. Krenuo je od načela – u nas poznatog i prije njega – *piši kao što govoriš i čitaj kako je napisano*; zatim: *piši kao što narod govori*, da bi reformu okončao zahvaljujući principu *općenite pravilnosti*. Da bismo imali potpuniju sliku o Karadžićevu radu vrijedi navesti riječi Asima Peca: „Da nije bilo Jerneja Kopitara (...) ne bi bilo ni Vuka, ili, preciznije, da nije bilo Kopitara, ne bismo imali onakvog Vuka kakvog ga mi poznajemo.“ ([5]).

Jezik je bio crnogorski i kod Petra I

S obzirom na činjenicu da Njegoš i Vuk u tome period saraduju, nekoliko riječi i o jeziku Petra II Petrovića Njegoša. Više puta su potvrđene razlike između jezika Njegoševih djela i Karadžićeva modela jezika (na primjer u studiji Danila Vušovića). „Istini za volju, da nije bilo takvog Njegoševog odnosa prema jeziku, mi ne bismo imali *Gorskog vijenca. Gorski vijenac*, isto kao *Svobodijada*, mogao je nastati isključivo na onoj jezičkoj materiji na kojoj je i nastao. Vukov jezički obrazac ne bi mu pristajao.“, konstatuje Asim Peco ([6]). Nadalje, o srbiziranju Njegoševih tekstova svjedoči, pored ostalih, slovenački njegošolog Vladimir Osolnik, koji je imao uvid u bečke arhive (na prošlogodišnjim Njegoševim danima, u raspravi između izlaganja, Osolnik konstatuje da je Njegošev tekst „srbiziran“ te kako se jasno vidi da je „jedna ruka strugala a druga upisivala“). Ima mišljenja da od Njegoševa teksta jezik „počinje postajati standardni crnogorski jezik. Da ga je posve *montenegrizirao*, jasno je: svaku priliku koristi i na leksičkoj i na morfološkoj ravni da ga predstavi kao samosvojan idiom.“ ([7]). Međutim, ne smije se smetnuti s uma da nije jezik ništa manje crnogorski ni kod Petra I.

Sve gore rečeno stoji kao potvrđena činjenica, međutim, Vuk Karadžić od 1839. godine odustaje od jotovanih oblika tipa *čerati, đevojka* i sl. te na njih gleda kao na dijalektizme. Oni ostaju odlika „lokalnih govora“. Crnogorskim su đacima (prvu školu otvara Njegoš 1834) udžbenici i predavači stizali sa strane (postojao je termin izvanjci). Karadžićeva je reforma uzimala maha tako da će „do kraja XIX vijeka u Crnoj Gori izvojevati konačnu pobjedu“ ([4], str. 41).

Posljednji u klasifikaciji razvojnih etapa crnogorskoga jezika jeste vukovski period, i to Belićeva i savremena etapa (detaljnije u [4]). Ovde treba reći da su srpsku lingvistiku XX vijeka autoritetom, ugledom i uticajem na kolege jezikoslovce obilježili Aleksandar Belić (1876–1960) i Pavle Ivić (1924–1999). Njihovi stavovi o jeziku, podjele govora srpskoga jezika, gledanje na govore na prostoru Crne Gore kao na oštro podijeljenu zonu i tome slično, apsolutno su slijeđeni i

Srbe i Hrvate poveže kompromis u vidu opredjeljenja za latinicu i ekavicu. Ideološka podloga jasno se prepoznaje u onomastičkim i dijalektološkim studijama toga doba.

Govori crnogorskoga jezika veoma su dobro opisani

Značajni događaji toga perioda svakako su Novosadski dogovor (1954) i pravopis iz 1960. koji je uslijedio kao rezultat dogovora postignutoga u Novom Sadu. Iza toga *Pravopisa srpskohrvatskog jezika* stale su Matica srpska i Matica hrvatska. Međutim, nedugo zatim ova druga će povući potpis. Sve su to bili krupni koraci u sređivanju jezičke situacije u jugoslovenskoj državi, no ne može se o tome govoriti a da se ne spomene veliki hendikep crnogorskoga društva – nepostojanje institucija koje bi proizvodile i delegirale stručnjake. Dakle, veoma kasno Crna Gora osniva univerzitet i akademiju nauka, tako da se dugo odlazilo na studije u druge republike bivše Jugoslavije, najčešće u Srbiju. I pored toga sa sigurnošću se može reći da govori crnogorskoga jezika spadaju u veoma dobro opisane govore (detaljnije u [4]). Dragocjeni radovi o crnogorskim govorima objavljeni su tokom XX i prve decenije XXI vijeka u Beogradu, Sarajevu i Zagrebu, kao i u inostranstvu, a svakako tu prednjače lingvisti iz Crne Gore (Danilo Vušović, Jovan Vuković, Mihailo Stevanović, Radosav Bošković, Drago Ćupić, Dragoljub Petrović, Mato Pižurica i dr.). Bogati fond građe koju su prikupili pomenuti naučnici nemjerljiv je doprinos montenegristici, pogotovo u procesu naučnoga odbacivanja tradicionalnoga umetanja oštre granice između crnogorskih govora.

S posebnim poštovanjem prema gradu koji nas je ugostio, podsećamo da su hrvatski glasovi otpora srpskoj jezičkoj politici i planiranju našli odjeka i u Crnoj Gori krajem 1960-ih i početkom 1970-ih. Javlja se grupa intelektualaca koja radi na afirmaciji crnogorske kulture, književnosti i jezika, njegova imena i glavnih osobina. Prednjačili su Radoje Radojević, Vojislav P. Nikčević, Radoslav Rotković, Dragoje Živković i Danilo Radojević. Njihovo je pregnuće osporavano, rad omalovažavan i zabranjivan, dok će se mogućnost masovnijeg i organizovanijeg djelovanja ukazati tek krajem XX i početkom XXI vijeka, kad se osniva i pokreće nekoliko udruženja i nevladinih organizacija (prije svih ističemo Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, PEN centar, Maticu crnogorsku i DANU).

Crnogorski jezik – sociolingvistička činjenica

Kao što rekosmo na samome početku, danas se o crnogorskome jeziku govori kao o sociolingvističkoj činjenici ([8]). Ustavna je kategorija, zaštićen je, ako se tako da reći, gramatikom i pravopisom, napisani su udžbenici crnogorskoga jezika i književnosti za osnovne i srednje škole i proučava se na fakultetu na Cetinju. Sve ozbiljne istraživače upućujemo na radove iz montenegristike u časopisima *Lingua Montenegrina* i *Matici*, zatim na trotomnu *Istoriju crnogorske književnosti* (Novak Kilibarda, Radoslav Rotković i Milorad Nikčević), na vrijedne bibliografije

Petra II Petrovića Njegoša i Mihaila Lalića koje su ove godine objavili Fakultet za crnogorski jezik i književnost i Matica crnogorska, na znatan broj rječnika govora crnogorskoga jezika u izdanju Instituta za crnogorski jezik i književnost, koji su štampani prošle i ove godine (rožajski, plavskogusinski, Njeguša, osmanske leksike Bara itd.), na knjige Adnana Čirgića *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* (2011) i *Dijalektolozi i crnogorski jezik (do polovine XX vijeka)* (2014), *Srednjojužnoslavenski književni jezici u sinkroniji i dijakroniji* Ljudmile Vasiljeve, te brojna Institutova izdanja o Petru II Petroviću Njegošu, Ljubiši itd. Ozbiljnost pristupa tim pitanjima odagnala je sve sumnje nedobronamjernih kritičara crnogorskoga jezika. Dakako, nikome danas u Crnoj Gori ne pada na pamet podizanje bilo kakvih ograda u sveukupnoj komunikaciji na prostoru bivše Jugoslavije, pravljenje vještačkih razlika i odbacivanje kulturnih sadržaja nastalih u vrijeme nekadašnjeg srpskohrvatskoga jezika. Te su konstrukcije, čini se, posljednji pokušaj onih koji negiraju crnogorski jezik da na taj način ospore njegovo naučno utemeljenje.

Dragocjen je podatak da u današnjoj Crnoj Gori postoji znatan broj mlađih, a već afirmisanih, proučavalaca crnogorskoga jezika i književnosti; oni rade u institucijama koje pripremaju i objavljuju renomirane časopise i knjige, organizuju međunarodne naučne skupove, prevode vrijedna izdanja, predstavljaju našu kulturnu baštinu slavističkome svijetu i uopšte svim zainteresovanima za našu kulturu. U ime buduće saradnje i uvjerenja da će nauka zasigurno dati posljednji odgovor na sva pitanja o kojima je ovđe bilo riječi – iskreno vas pozdravljam.»

**IZ NASTAVNOG PLANA
STUDIJA NA FAKULTETU ZA
CRNOGORSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**

Pravopis crnogorskoga jezika
Osnovi staroslovenskoga jezika
Istorija crnogorskoga jezika od polovine XVIII v.
Fonologija i morfonologija

Tvorba riječi
Sintaksa rečenice
Leksikologija i leksikografija
Dijalektologija s akcentologijom
Pregled crnogorske filologije

Crnogorska usmena književnost
Crnogorska srednjovjekovna književnost
Istorija crnogorskoga jezika do polovine XVIII v.
Crnogorska književnost renesanse, baroka
i prosvjetiteljstva

Crnogorska književnost romantizma
Romantizam u južnoslovenskim književnostima
Crnogorska književnost realizma i moderne
Realizam i moderna u južnoslovenskim
književnostima

Crnogorska književnost XX vijeka
Južnoslovenske književnosti XX vijeka

Metodika nastave crnogorskoga jezika
i književnosti

Istorija crnogorske kulture
Interkulturalno obrazovanje

Literatura

- [1] Vojislav P. Nikčević, *Istorija crnogorske književnosti – od početaka pismenosti do XII. Vijek*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
- [2] Radoslav Rotković, *Odakle su došli preci Crnogoraca*, Matica crnogorska, Podgorica, 1995.
- [3] Radoslav Rotković, *Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012.
- [4] Adnan Čirgić, „Istorijski razvoj crnogorskoga književnog jezika“, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Matica crnogorska, Podgorica, 2011.
- [5] Asim Peco, „Vuk Karadžić – reformator srpskohrvatskog jezika“, *Pisci i njihov jezik*, Prosveta, Beograd, 1995, str. 7.
- [6] Asim Peco, „Turcizmi u Njegoševoj Svobodijadi“, u: *Pisci i njihov jezik*, Prosveta, Beograd, 1995, str. 121.
- [7] Lidija Vukčević, „Udio stvaralačkog u jeziku književnosti s posebnim osvrtom na Njegošev jezik“, *Njegošu u čast*, referati sa međunarodnih naučnih skupova *Njegoševi dani 1, 2, 3 i 4*, Studijski program za crnogorski jezik i književnost i Filozofski fakultet, Nikšić, 2013, str. 208.
- [8] Ljudmila Vasiljeva, *Srednjojužnoslavenski književni jezici u sinkroniji i dijakroniji*, CKD „M - M“, Osijek, 2010.

Zahvaljujući ljubaznosti prof. emer. dr. sc. Josipa Silića, u „Crnogorskom glasniku“ donosimo jedan dio njegovog rada „Nikčevićeva crnogorska gramatika“, uvršćenog u broj 3 časopisa za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja LINGUA MONTENEGRINA. Taj broj časopisa sadrži radove s Međunarodnoga naučnog simpozijuma „Život i djelo akademika Vojislava P. Nikčevića“, održanog 25. i 26. oktobra 2008. godine na Cetinju, u organizaciji Instituta za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“. Institut je kasnije bio preimenovan u Institut za crnogorski jezik i književnost, a ljetos je prerastao u Fakultet za crnogorski jezik i književnost, koji je počeo s radom ove jeseni na Cetinju.

Iz osvrta prof. Silića na gramatiku akademika Nikčevića – za koju je u recenziji napisao: „Akademik je Vojislav Nikčević Gramatiku crnogorskoga jezika i zamislio i ostvario kao gramatiku crnogorskoga standardnog jezika, tj. kao činjenicu sociolingvističke (‘etno(socio)lingvističke’, kaže on) posebnosti crnogorskoga jezika, ali je pritom uvažio i ono što je zajedničko svim standardnim jezicima (i crnogorskomu, i hrvatskomu, i srpskomu, i bosanskomu) u ijekavskoj inačici štokavskoga sustava.“ – odlučili smo se da izdvojimo onaj dio koji se odnosi na, rekli bismo uvijek aktuelno, pitanje dvojnih oblika nekih riječi u crnogorskom jeziku.

Podsjećamo čitaoce da smo u 71. broju „Glasnika“ bili objavili rad prof. Silića pod naslovom „Dvije rekonstrukcije jezika Gorskoga Vijenca Petra Petrovića Njegoša“, a u broju 82 njegov rad „Još jedan prilog tezi o različitosti standardnoga jezika i jezika umjetničke književnosti“; u tom smo broju objavili i kraći životopis jednog od – kako se može pročitati u Wikipediji – „najobrazovanijih općih lingvista i kroatista“, ali nesumnjivo i montenegrista, budući da je profesor Silić i jedan od autora Pravopisa crnogorskoga jezika i Gramatike crnogorskoga jezika.

Professor emeritus dr. sc. Josip Silić:

O UPORABI DVOJNIH OBLIKA GENITIVA KAO FUNKCIONALNIH OBILJEŽJA STANDARDNOG CRNOGORSKOG JEZIKA

Vojislav P. Nikčević
(1935 - 2007)

U svojoj gramatici Nikčević u genitivu množine pridjeva, pridjevnih zamjenica i rednih brojeva navodi dvojake oblike – s nastavkom *-ijeh* i s nastavkom *-ih*. Isto to čini i s njihovim instrumentalom jednine te dativom, lokativom i instrumentalom množine. U njima navodi i oblike s nastavkom *-ijem* i oblike s nastavkom *-im*. Kad se rabi jedan pridjev (jednostavnosti radi i pridjevnju zamjenicu i redni broj navodim pod pojmom „pridjev“), suvremeni znanstveni tekstovi pokazuju da su češći oblici s nastavcima *-ijeh* i *-ijem*. Kao dokaz sam uzeo primjere iz Đurovićevih i Čirgićevih tekstova. Evo ih: „Radi što veće objektivnosti smatram da je neophodno upoznati poštovane čitaoce sa sudom *kompetentnijeh* jezikoznanstvenika, *zaslužnijeh* poslenika u oblasti književnosti i nauke (...)“ i: „*Drugijem* riječima, preko naziva jezika Crnogorce su preimenovali u Srbe, što odista predstavlja lingvocid nad *crnogorskim* narodom.“

Kad se pak rabe dva i više pridjeva u susjedstvu, jedni se rabe s oblicima na *-ijeh* i *-ijem*, a drugi s oblicima na *-ih* i *-im*. Usp.: „Srbija se opredijelila za perfidno negiranje i prisvajanje *svih izvornijeh crnogorskih etničkijeh, duhovnih, kulturnijeh, jezičkih i državnijeh* posebnosti kao čuvara crnogorskoga nacionalnog identiteta i državnoga suvereniteta.“ i: „Zato ostaje obaveza mlađijem naraštajima da bez opterećenja i zastranjivanja analiziraju, osvijetle i na odgovarajući način vrjednuju kapitalno djelo barda crnogorskoga jezika, koji već sada uživa veliki ugled u *filološkim i lingvističkim* krugovima širom Evrope.“

CRNOGORSKI JEZIK KAO SOCIOLINGVISTIČKA ČINJENICA ŠTOKAV- SKOGA SUSTAVA

... crnogorski jezik nema ništa što bi bilo u suprotnosti sa štokavskim sustavom. Sve je u njemu u skladu s pravilima štokavskoga sustava. Crnogorski jezik kao činjenica štokavskoga sustava nema ni više ni manje od onoga što imaju drugi standardni jezici (hrvatski, srpski i bosanski) kao činjenice štokavskoga sustava. Svi su ti jezici lingvistički *posve isti*, a sociolingvistički *posve različiti*. Kao sociolingvističke su činjenice, tj. kao standardni jezici, nosioci povijesnih, kulturnih, književnih političkih i drugih vrijednosti, koje su, znamo, za pripadnike spomenutih standardnih jezika različite. To je i razlog zašto sve njih treba i normirati i kodificirati odvojeno. Pritom ne smijemo zaboraviti ni činjenicu da su oni kao nosioci spomenutih vrijednosti i činioци (faktori) svijesti o pripadnosti naciji. To treba reći i naglasiti posebno danas, kad se ti činioци (faktori) žele isključiti iz komunikacije jezicima o kojima je riječ. Sociolingvistička se pragmatika u tome smislu ne protivi adekvatnoj uzajamnoj komunikaciji pripadnika standardnih jezika o kojima je riječ. Moramo biti protiv toga da se ta komunikacija svede na komunikaciju jednim jezikom, kao što je to bilo nekada, tj. da se potare nužna razlika između štokavskoga kao sustava i standardnih jezika kao njegovih realizacija. To žele, primjerice, neki koji se bave statusom jezika država članica Europske Unije.

U tome se smislu načelno ponašaju kao Nikčević. I on rabi oblike na *-ijeh* i oblike na *-ih* te oblike na *-ijem* i oblike na *-im*. Kad pridjeve navodi pojedinačno, obično ih navodi s nastavcima na *-ijeh* i *-ijem*. Usp.: „Upravo oni ne mogu biti standardni iz *kvalitativnijeh* razloga, stoga što predstavljaju poremećen sastav *slovenskijeh* naglasaka (...)“ i: „U *jezikoslovnijem* disciplinama svaki se varijantni sistem (...) naziva dijasistemom.“ Kad ih navodi skupno, čini ono što čine i citirani autori. Usp.: „Isto tako, u fonologiji se smatra da prozodijski sistem svakog jezika sačinjava cjelokupnost *akcentatskih, intenzitetskih* i *tonalističkih* obilježja riječi i iskaza.“ i: „To isto vrijedi i za glasove (...) koji *svojijem individualnim fonetskim, akustičkim* i *tvorbenijem (artikulacijskim)* obilježjima (...) čine minimalni fonemski ili pak fonološki par.“

Možemo li na temelju toga izvesti zaključak o pravilima (ja ih smatram funkcionalnostilskima) uporabe dvojnih oblika općenito?

Tako se i citirani autori i Nikčević ponašaju i kad rabe oblike pridjeva s nastavcima *-og (-eg)* i *-oga (-ega)* te *-om (-em)*, *-omu (-emu)* i *-ome*. U svakome će slučaju norma crnogorskoga standardnog jezika o tome morati povesti računa. Ovdje moram reći ovo: Ako su takvi oblici *ravnopravni*, a, po meni, jesu, onda ih ne bismo smjeli proglasiti individualnostilskim, nego kolektivnostilskim, tj. funkcionalnostilskim obilježjima. Oni naime imaju samo ekspresivnu (a ne i emocionalnu) vrijednost.

No kako pristupiti dvostrukim oblicima pokaznih zamjenica *ovaj* i *ovi*, *taj (ta)* i *ti*, *onaj* i *oni*, *ovakav* i *ovakvi*, *ovolik* i *ovoliki*, *tolik* i *toliki*, *onolik* i *onoliki*, kako dvostrukim oblicima upitnih i neodređenih zamjenica *tko (kto)* i *ko*, *nitko (nikto)* i *niko*, *svatko* i *dr.*, kako dvostrukim oblicima genitiva upitne zamjenice *što (šta)* - *čega* i *česa* te neodređenih zamjenica *nešto* - *nečega* i *nečesa*, *ništa* - *ničega* i *ničesa* i *koješta* - *koječega* i *koječesa*, kako dvostrukim oblicima futura I. *biću* i *biti ću* te *doću* i *doći ću*? Da li i njih uključiti u funkcionalne stilove? – S obzirom na odnos crnogorskoga jezika prema svojoj prošlosti i prema dijalektalnim pojavama (taj je odnos sociolingvistički dovoljno „popustljiv“), bilo bi logično da se i oni uključe u funkcionalne stilove, ali logičnom primjenom pravila standardnog jezika.

DVJESTOGODIŠNJICA IVANA MAŽURANIĆA

ČETA

...
Uto i dan već rudjet poče,
I susjednoj u planini
Javit krdo čuješ glas past'jera,
Kojemu se zvonko oziva
Prevodnika ovna zvono.
Kad al' eto inoga past'jera
Gdjeno krotak k svome stadu grede.
Ne resi ga ni srebro ni zlato,
Nego krepost i mantija crna.
Ne prate ga sjajni pratioci
Uz fenjere i dupl'jere sjajne,
Ni ponosnjeh zvona sa zvonikâ:
Već ga prati sa zapada sunce
I zvon smjeran ovna iz planine.
Crkva mu je divno podnebesje,
Oltar časni brdo i dolina,
Tamjan miris što se k nebu diže
Iz cvijeta i iz b'jela sv'jeta
I iz krvi za krst prolivene.

U okviru obilježavanja 200-te godišnjice rođenja Ivana Mažuranića (Novi Vinodolski, 11. avgusta 1814. – Zagreb, 4. avgusta 1890.), Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba organizovalo je 9. decembra u Crnogorskom domu u Zagrebu tribinu „200 godina Mažuranića“.

U ime organizatora posjetioce je pozdravio tajnik Vijeća gospodin Danilo Ivezić, te kao voditelj tribine naglasio kako se tribinom željelo prije svega podsjetiti na veze znamenitih pojedinaca iz Hrvatske i Crne Gore, kao i na činjenicu da je spjev „*Smrt Smail-age Čengića*“ Ivana Mažuranića, ukras hrvatske književnosti i jedinstvena riznica crnogorske duhovnosti i kulture.

Priča o ljepoti jezika započela je ulomkom iz jednog od pet pjevanja spjeva, iz „*Čete*“, koji je umješno pročitala Milanka Bulatović.

O Mažuraniću, njegovim vezama s Njegošem i ljepoti jezika u spjevu „*Smrt Smail-age Čengića*“ govorio je **Mladenko Spahija** – filozof, pjesnik, i voditelj tribina, rođen 23. listopada 1946. godine u Perkoviću - Dalmatinska zagora. Studij psihologije i čiste filozofije završio u Zagrebu. U zasebnim knjigama objavio: *Suton jutarnji* (pjesnički prvijenac, 1975); *Vježbanje u dijalektici po viđenju Platonovu* (1982); *Kršćanska haiku* (1991); *Antologija hrvatskog haiku pjesništva* (uvršten, 1996); *Vječnost koja se smije* (metafizička poezija, 1996); *Platon: Parmenid - Teag* (prepjev, 2010).

(Izvor: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr)

Mladenko Spahija:

TO MAŽURANIĆEVO PERO SVETO I ZLATNO ...

«Okupili smo se da obilježimo dvijestotu obljetnicu rođenja pjesnika Ivana Mažuranića, stožernu osobu hrvatske književnosti i genija materinjeg jezika. Osim što je bio pjesnik, Mažuranić je bio i državnik, hrvatski ban, a uz to i astronom - amater. Njegov književni opus nije velik, ali je zato bremenit po dobroti, ljepoti i mudrosti.

To posebno vrijedi za Pjesnikovo remek-djelo *Smrt Smail-age Čengića*: ep ili dramu kako hoćete, tu lirsku pjesmu iznimne ljepote, kroz koju umjetnost riječi dosiže svoj zenit. Poslušajmo kako Mažuranić pjeva, ilustrirajmo to ulomkom iz jednog od pet pjevanja, iz *Čete*, koji će pročitati gospođa Milanka Bulatović.

Ivan Mažuranić rođen je 11. kolovoza 1814. u Novom Vinodolskom, a umro 4. kolovoza 1890. u Zagrebu. Čakavac je rođenjem, ali s područja gdje je snažno živjelo narodno pjesništvo miješanog (čakavsko-štokavskog) tipa. Njegov nas biograf Tadija Smičiklas obavještava kako je nemirnog dječaka majka najlakše smirivala *Razgovorom ugodnim!* „Majka bi ga najlaglje umirila da ga posadi na sedlo i da mu dade u ruke Kačića. Onda bi se za urudvije primirio.“

Pa i prvi hrvatski stihovi Mažuranićevi (*Vinodolski dolče da si zdravo*) bit će napisani u posve kačićevskoj maniri.

Podrijetlom iz težačke obitelji, svršio pučku školu u rodnom mjestu (njemačku trivijalku), gimnaziju na Rijeci, licej u Zagrebu i Mađarskoj i pravo u Zagrebu. Službovao u gradskom magistratu u Karlovcu (1840-1848), gdje je napisao i sva svoja važnija djela. U doba revolucije saborski perovođa, sastavljač najvažnijih političkih dokumenata i član redakcija glasila hrvatske ljevice „*Slavenski jug*“; nakon sloma revolucije pod paskom policije zbog ultrailirske orijentacije, ali zbog izvanrednih sposobnosti (poliglot, leksikograf i vrstan pravnik), postaje generalni prokurator za Hrvatsku (1850-1860), prvi hrvatski kancelar (1861-1866), a zatim i ban, prvi ban pučanin (1873-1880). Unatoč povremenim neuspjesima na političkom planu, povijest mu pripisuje ime velikog i zaslužnog državnika koji je od Hrvatske stvorio modernu europsku državu.

Kad se četi bliže prikućio
Vr'jedan sluga vredn'jeg gospodara,
Božju joj je pomoć nazivao.
Pak okupiv hrabre vitezove,
Na studen je kamen pokročio,
Studen kamen, al' je srce vruće.
Dobar starac četi besjedio:

«Djeco moja, hrabri zatočnici,
Vas je ova zemlja porodila,
Kršovita, ali vami zlatna.
Djedi vaši rodiše se tud'jer,
Oci vaši rodiše se tud'jer,
I vi isti rodiste se tud'jer:
Za vas ljepše u svijetu ne ima.

Djedi vaši za nj' l'jevahu krvcu,
Oci vaši za nj' l'jevahu krvcu,
Za nj' vi isti krvcu prol'jevate:
Za vas draže u svijetu ne ima.
Orô gn'jezdo vrh timora vije,
Jer slobode u ravnici nije.

Vas, koji ste vikli tome
Boraviti tr'jezne dane,
Tko vás haje plode l' krši vinom?
Tko vás haje plode l' krši žitom?
Tko vás haje plode l' krši svilom?
Dok po vrel'jeh hladne vode ima;
Dok po dragah bujna stada mûču;
Dok po brd'jeh sitna krda bleje?

Praha imaš, olova ti dosti;
Desnica je jaka u junaka;
Ispod vjeđa oko sokolovo;
U prsijeh vruće srce kuca;
Vjera j' tvrda, njom okrenut nećeš;
Pobratima pobratim te pazi;
Vjerna muža grli žena vjerna;
Dar ti djelom plemenita pjesma;
Gvožđa l' trebaš? Ture ti ga nosi:
Eto svega što ti srce prosi!

Al' nadasve što krš ovu kiti,
Krst je časni što se nad njom vîsi.
On je što vè u nevolji jâči;
On milostiv što vè nebom štiti.

Ah, da vide sv'jeta puci ostali
Iz nizina, otkud vida neima,
Krst ov' slavni, nepob'jedn' igda,
Vrh Lovćena što se k nebu diže;
Pak da znadu kako neman turska,
Grdn'jem ždr'jelom progutat ga radeć,
O te krši zub svoj zaman krši:
Ne bi trome prekrstili ruke,
Dok vi za krst podnosite muke,

Nit bi zato barbarim ve zvali,
Što vi mroste dok su oni spali!

Za krst časni spravni ste mrijeti.
Za nj se i sad mrijet podigoste,
Srdžbe božje hrabri osvretnici;
Al' tko Bogu vjerno služiti grede,
Čist' jem srcem služiti mu valja,
Čistom dušom vršiti onom treba
Koji vrši Bog što sudi s neba.

Il' vâs tkogod uvr' jedio brata;
Il' nejaku dragi protivniku
Život dignuv ogr' ješo dušu;
Ili pûtnu zatvorio vrata;
Il' dô vjeru, a krenuo njome;
Ili gladnu uskratio hranu;
Il' ranjenu ne zavio ranu;
Sve je grijeh, sve su djela prika:
Bez kajanja neima oprosnika.

Kajite se, dok imade dana,
Dok je doba, djeco, kajite se;
Kajite se, dok nije pozvana
Duša k onom koji nebom trese;
Kajite se, jer zemaljskog stana
T'jek izmiče bjeguć, kajite se;
Kajite se, jerbo zora rana
Nać će mnogog' kud zavazda gre se.
Kajite se ... »

Ali u grlu
Dobru starcu r'ječca zape,
A na s'jedoj bradi bistra
O sunčanu kaplja zraku
Ko biserak sitan sinu.
Valjda i njega mlada ljeta
Uspomenom gorkom kore,
Tere l'ječec stadu rane,
Sam se svoje sjeti boli:
Dobar past' jer, jer što kaže inom'
I sam svojijem potvrđuje činom.

Stoji mnoštvo razboljeno
Blagom r'ječi starca blaga;
Jaganjci su rek' bi tih,
Što bijahu gorski lavi;
Taka čuda božja riječ pravi.

Al' međuto, tko se ukaza
Pred očima čete krotke,
Ter sto ruku za sto noža
U jedan se časak maša?
Čudno biće! Sto srdaca
Od nebesa svratit vr' jedno,
I sto volja što ushtije,
Sve razorit ono jedno!

Eto, ovo bi bio kratak sinopsis o Mažuraniću javnom djelatniku, političaru i državniku. A što se tiče književnosti, u književnosti Mažuranić je počeo mađarskom poezijom (1832), a od početka ilirskog pokreta glavni je Gajev suradnik i stvaralac u preporodnom duhu. Na poziv Matice ilirske majstorski je nadopunio Gundulićeva *Osmana* (XIV. i XV. pjevanje; 1844), a pjesničku slavu donio mu je spjev *Smrt Smail-age Čengića*, objavljen prvi put u almanahu „*Iskra*“ pod naslovom *Smert Čengiç-age* (Zagreb, 1846), pretiskivan zatim u preko stotinu i pedeset izdanja i preveden na sve veće svjetske jezike. Kratki Mažuranićev ep, 1134 stiha u pet pjevanja (*Agovanje, Noćnik, Četa, Harač i Kob*) svakako je najvrednije djelo ilirske književnosti i jedno od najznačajnijih ostvarenja hrvatske književnosti uopće.

Događaj se, u svojoj historijskoj istini, odigrao 1840. godine. Crnogorci su ubili feudalca koji je nad rajom vršio okrutna nasilja. Pogibiju su zabilježile tadašnje domaće i strane novine, ušla je i u narodnu pjesmu; a ipak je mjereno gundulićevskim mjerilom, sam događaj upravo neznatan. Tamo, u *Osmanu*, nestaje car i, prema Gundulićevim slutnjama i nadama, ruši se otomansko carstvo; ovdje, kod Mažuranića, pogiba neznatan lokalni tiranin (koji, zapravo, i nije bio tako strašan), radnja se ne odvija u centru carstva, nego na njegovoj dalekoj periferiji. A ipak Mažuranić vidi u tom događaju ono isto što priželjkuje i Gundulić. Samo što je to za Gundulića vizija budućnosti, rasplet je negdje na dalekim hoćimskim poljima, dok su za Mažuranića - pjesnika slom turske carevine i rješenje tzv. „istočnog pitanja“, započeli ovdje, kod nas, našim snagama i kao naš problem. I upravo je tridesetak godina kasnije Mažuranić-ban dočekao odstup turskih snaga iz Bosne i Hercegovine, priznanje samostalnosti Crne Gore itd.

Uostalom, pjesma je i nastala kao izraz živog zanimanja svih Mažuranića za crnogorska, bosanska i turska pitanja, o čemu najpotpunije svjedoči putovanje Antuna Mažuranića u Crnu Goru (1841) i Matije Mažuranića *Pogled u Bosnu* (1842).

Mažuranićevih pet pjevanja zapravo je pet slika, pet dramatičnih momenata i neminovne, sigurne propasti svakog silnika i svake tiranije. Upravo tako i treba shvatiti *Kob*, naoko naivnu i gotovo grotesknu zadovoljštinu patnjama pravednika. U stvari, „bolesnik na Bosforu“ dobio je time najpuniju osudu svoje besmislene i nepotrebne okrutnosti.

Vrijednost je djela višestruka. U odnosu na ilirsku književnost, *Smrt Smail-age Čengića* strši kao neobična i gotovo neočekivana pojava; nadalje, ona rješava sva temeljna pitanja još mlade hrvatske književnosti, prije svega pitanje izraza. U polemikama da li narodno ili umjetno, Mažuranić, kao svaki istinski stvaralac, odgovara djelom: i jedno i drugo. *Smail-aga* je ostvaren spoj, i ujedno dizanje na viši stupanj, i narodne i dubrovačke tradicije.

Zbog ljepote i zaokruženosti njegova epâ čine nam se ranije deseteračke pjesničke pripovijesti naivnima i razvučenima; zbog savršenstva jezične materije, i njenog osebnog ustroja postao je Mažuranićev jezik neponovljiv; zato što se konstituirao u pjesnički govor koji ima jasno određenu potrebu: da oblikuje temu koju više nitko neće oblikovati.

Osnovna je značajnost Mažuranićeve umjetnosti pregnantnost, sažetost, lapidarnost, zaziranje od narativnosti i neprestana težnja prema gnomičnosti, osobina neobično značajna u času kad je najveći neprijatelj književnog stvaranja zbnjena, mucava razlivenost. Čudesna konciznost Mažuranićeva *Smail-age* postala je tako od najvećih tekovina hrvatske književnosti.

On se ne koleba između štokavštine i, recimo, svoje rodne čakavštine. Za njega je to riješeno. Drugo pitanje njega muči: kako da se stvori jedan viši tip štokavštine, koji će izvirati izravno iz narodne pjesme a neće žrtvovati dragocjena iskustva i ostvarenja starije hrvatske književnosti, ponajprije Ivana Gundulića.

Smrt Smail-age ima neobičnu osobinu da u isto vrijeme otkriva ne samo postupak nego i razlog, inspiraciju Mažuranićeve umjetnosti. Poezija kod Mažuranića nije samo ona gravitaciona snaga koja na okupu drži te naoko razrožne i nepomirljive elemente; nego obratno, samo se zahvaljujući njima, na njima, pjesnikov doživljaj mogao konstituirati u poeziju. Dovoljno je rastvoriti anatomski atlas Mažuranićeva vokabulara pa se uvjeriti o teškoći zahtjeva što ga pjesnik na sebe postavlja: jezik starije i novije hrvatske književnosti, jezik narodne poezije, ritmika Gundulića i Kačića, narodna i vergilijanska tehnologija pjesničke slike, romantičarska patetika ličnosti uz pjesnikovu klasicističku sklonost.

Sve je to ostvario Mažuranić u *Smrt Smail-age Čengića*. Njemu je do toga da utjecaj tradicije stvaralački prihvati i unaprijedi. Upravo tako stvorio je Mažuranić uvjerenje od kojeg više nije odstupao: pjesnički je izraz artistska tvorevina, rađa se iz narodnog govora ali i diže iznad njega. Svakog časa mora pjesnički jezik upozoravati čitaoca na tradiciju, u kojoj Mažuranić gleda osnovu književnog stvaranja. Riječ mora u tekstu dobiti novu, umjetničku dimenziju, ali mora još prije toga, tako reći pred tekstom, biti obremenjena evokativnim funkcijama. Bolje rečeno, u književnom jeziku riječ nije nakit nego suština umjetničkog izraza. Upravo zato mora ona istovremeno, svakog časa, pokazivati čitaocu to svoje dvostruko lice: duboku drevnost i neočekivanu svježinu, ponovljenost i neponovljivost. Tako se čitalac Mažuranićeve poezije mora priviknuti na pjesnički jezik sazdan od osnovnih tokova naše tradicije, na posebnu morfologiju i sintaksu, posebnu kompoziciju i slikovitost: ili prihvatiti taj sistem umjetničke komunikacije ili se odreći doživljaja ove specifične umjetnosti, djela koje već preko stotinu godina stoji pred nama kao ostvarena umjetnost i kao dio našeg umjetničkog kriterija; kao nacionalno djelo u punom značenju riječi.

Prolazi vrijeme, a pregršt Mažuranićevih stihova, njegova *Smrt Smail-age Čengića*, sve je čvršća i sve spremnija da mu odoli. Dobro je rekao Eliot: samo se pogledom unatrag, i u historijskoj perspektivi, može spoznati je li neko djelo klasično. Mažuranić je primjer zrela pisca u još nezrelu dobu. Književnost ilirizma nije ni izdaleka bila književnost već dosegnutog zajedničkog stila, a još manje književnost društva koje je postiglo unutrašnju uravnoteženost i sklad. Pa ipak je Mažuranić književnik tradicije, on je – da još jednom spomenemo Eliota – književnik svojih prethodnika, a mi, njegovi čitaoci, svjesni smo tih prethodnika u njegovu djelu. Kao i mnogi veliki pisci, kao i njegov omiljeni Vergilije, i Mažuranić je bio pjesnik imitacije, upravo asimilacije: klasična i talijanska, dubrovačka i narodna književnost, to su stožeri o koje se Mažuranićevo djelo opire. Sa tih stožera vinuo se on u besmrtnost. I kao što je nakon Vergilija trojanski sukob, za nas čitaoce i za ono što zovemo svjetskom kulturom, dobio svoju pravu dimenziju, tako je zahvaljujući Mažuraniću, sukob Istoka i Zapada, turstva i kršćanstva dobio istu dimenziju. Nadrastao je sebe i postao umjetnost.

Zaključimo riječima Ive Frangeša, ponajboljeg historičara hrvatske književnosti: kako sazrijevamo individualno, naš je Mažuranić sve zreliji; kako sazrijevamo nacionalno, naš je Mažuranić sve veći.

Svatko od nas ima svog Mažuranića, Mažuranić nas sve.»

Novica je, krvnik kleti.
Novica je, pun slobode,
Gdje k pobožnu stupa krugu,
Ter pristupiv k starcu bliže,
Krepki ovako glas svoj diže:

«Bogom braćo, hrabri Crnogorci,
Ne mašajte za oružje sv'jetlo.
Novica sam, al' ne koji prije,
Jer ne na vas, nego s vami gredem
Turskom krvi sad omastit ruke.
U Turaka dosle što imadah,
Nemio mi sve ugrabi Turčin.
Ne osta mi neg' desnica hrabra,
I ta odsle crnogorska budi.
A jer krstu ne podoba junak
Nego kršten, žudim, krstite me,
Jer nê radit hitro nuka vr'jeme.»

Sto desnica na te r'ječi
Oružja se manu ljuta,
A sto oč'ju ko proz rosu
Mješte sunca dúgu vidje.

Mignu okom starac dobri;
Morače mu kapu daše:
«Vjeruj, sinko, u višnjega Oca,
I njegova odvijeka Sina,
I trećega milostiva Duha:
Vjeru vjeruj, spasit će te vjera!»
Reče, i ljuta poli nevjernika
Pred svjedocim planinam visocim
I njih sini četom u planini.

Tader starac oči podigao,
Blage oči i bijele ruke,
Ter je četu oprostio gr'jeha.
Pak je Bogom darivati stade:
Svakom momku po česticu daje
Tajne piće hljeba nebeskoga;
Svakom momku po kapljicu daje
Tajna pića vina nebeskoga.
Žarko sunce divno čudo gleda,
Gdje slab starac slabe kr'jepi ljude,
Da im snaga Bogu slična bude.

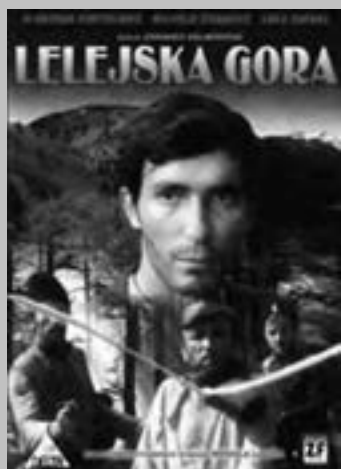
Kada li ih okr'jepio starče,
Sva se družba izljubila redom.
Stoji četa višnjeg' Boga puna,
Ne ko krvav nož, k'jem rana
Zadaje se smrtna i teška:
Već ko pero sveto i zlatno,
Kojijem nebo za unučad poznu
Djela otaca bilježi viteška.

Žarko sunce za planinu sjede;
Starac ode, četa dalje grede.

Filmsko veče posvećeno najznačajnijem crnogorskom romanopiscu
PROJEKCIJA FILMA „LELEJSKA GORA“
U CRNOGORSKOM DOMU U ZAGREBU

Ovdje samo kad je vjetar gora leleče, a dolje narod leleče i od vjetra i bez vjetra. Sve bi ovo trebalo da se zove Lelejska zemlja.

Mihailo Lalić

13.11.2014.g. u 19^h

LELEJSKA GORA

Režija: **Zdravko Velimirović**

Scenarij: **Mihailo Lalić i Branimir Šćepanović**

Glume: **Slobodan Dimitrijević, Milivoje Živanović, Anka Zupanc, Stole Aranđelović, Boro Begović, Veljko Mandić, Vesna Krajina, Dušan Bulatović - Džambas**

Trajanje: **96' (c/b)**

Proizvodnja: **Filmski studio Titograd, Kosmet film Priština 1968.**

Prikazivanje filma omogućila je Crnogorska kinoteka, a program se realizira uz pomoć Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske

MIHAILO LALIĆ (1914 - 1992) Romansijer, pripovjedač, pjesnik, dramski pisac, putopisac i publicista, dobitnik mnogobrojnih priznanja i nagrada (prvi na listi Njegoševe nagrade 1963.), zastupljen u školskim programima i lektiri, čije je književno djelo poseban nastavni predmet na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, najznačajniji je crnogorski romansijer čije stvaralaštvo je najvećim dijelom vezano uz Crnu Goru. Njegova su djela prevedena na više od deset svjetskih jezika. Po njegovim romanima snimljena su tri igrana filma: *Hajka*, *Svadba* i *Lelejska gora*.

Priповijetke: *Izvidnica* (1948), *Prvi snijeg* (1951), *Na mjesečini* (1956), *Posljednje brdo* (1967), *Gosti* (1967), *Pusta zemlja* (1968), *Opraštanja nije bilo* (1994).

Romani: *Svadba* (1950), *Zlo proljeće* (1953), *Raskid* (1955), *Lelejska gora* (1957, 1962), *Hajka* (1960), *Pramen tame* (1970), *Ratna sreća* (1973), *Zatočnici* (1976), *Dokle gora zazeleni* (1982), *Gledajući dolje na drumove* (1983), *Odlučan čovjek* (1990), *Tamara* (1992).

REKLI SU O MIHAILU LALIĆU

Postoje tri vrste pisaca: Jedni čija je slava daleko iznad njihovog imena, kao što je to Ilja Erenburg, drugi čiji je izuzetan ugled u potpunom skladu sa njihovim imenom, na primjer kao Miroslav Krleža, i treći čija bi slava trebalo da je daleko iznad njihovog imena. E, takav je Mihailo Lalić.

Ivo Andrić

Rekao sam mu jednog dana: Vaše najbolje djelo je „Lelejska Gora“. Počutao je (i ovoga puta one njegove ćutnje prije svake izgovorene riječi!), a onda je rekao: Ti tu knjigu voliš zato što si pjesnik.

Miraš Martinović

Kada je nakon oslobođenja Lalić ušao u Budvu i vidio „strijeljani“ spomenik Stefanu Mitrovu Ljubiši, izdao je naređenje da se on popravi i da se piscu vrati dostojanstvo. To je bila njegova pružena ruka kroz vrijeme.

Božena Jelušić

Uoči projekcije filma „Lelejska gora“ u kotorskom kinu „Boka“, a u okviru obilježavanja jubileja velikog pisca, gospođa Božena Jelušić – profesor književnosti, književni kritičar i jedan od najboljih poznavalaca opusa Mihaila Lalića – održala je predavanje „Mitsko u Lalićevim romanima – priča o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti“.

LALIĆEV MITSKI ŽIVOT JEDNE IDEOLOGIJE

Povodom obilježavanja stogodišnjice rođenja Mihaila Lalića, u kotorskom kinu „Boka“ o velikom piscu i njegovoj misli govorila je profesorica Božena Jelušić, sa akcentom na mitologiju u Lalićevim romanima, kroz priču o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti i priču o nama samima.

Događa se da veliki autori iz malih naroda koji bi slobodno mogli stati uz rame svjetskim autorima, nepravедno budu zapostavljeni, često i u vlastitom narodu.

Lalić, po riječima Jelušićeve, nije crnogorski ni regionalni pisac, on je, mjereno kriterijumima književne kritike vaspitane na najboljim primjerima svjetske književnosti, svjetski pisac.

„Bez obzira što piše o II svjetskom ratu i svemu što ga je činilo, koji skoro da smo zaboravili i bez obzira što je ideološki bio na pozicijama komunizma, što je iza sebe imao puno neprijatelja koji su bili na drugim pozicijama, što se na kraju u ovoj zemlji promijenio režim, pa više niko nije komunista, ili ih ima malo, Lalić je imao nepodijeljeno divljenje i svojih političkih oponenta“, navodi ona.

Kao primjer Jelušićeva ističe Borislava Pekića, koji je puno vremena proveo po zatvorima, jer je bio protivnik komunizma ali, kad bi došao do Lalića, Pekić je uvijek po strani ostavljao njihovu ideološku različitost i tvrdio da je Lalić jedna od veličina južnoslovenske književnosti.

Mihailo Lalić je po definiciji autor koji u svojim romanima organizuje jedan potpun mit.

Profesorica Jelušić je u prilog ovoj tvrdnji izdvojila četiri njegova romana: „Zlo proljeće“, koje se odvija u zlo proljeće 1941. godine kada se Lado Tajović, poslije bombardovanja Beograda, vraća u Crnu Goru, zatim „Lelejsku Goru“, koja se odvija u ljeto 1942. godine, jesen 1942. i roman „Raskid“ i „Hajka“ 1943. godine.

U tom ciklusu od četiri romana, Lalić je pokazao cijeli mitski život jedne ideologije, čovjekov put do ideje i shvatanja da se ona ne može nikada realizovati. Za sve što je pisao, Lalić je imao prototipsku stvarnost i vjerovatno su puno iskustava njegovog junaka Lada Tajovića i njegova autentična iskustva, primjećuje Jelušićeva.

„Lalić je već tada posumnjao u ideologiju kojoj je pripadao, a koja je tako lako odlučivala o ljudima. On je vidio da iza svake velike ideje stoje ljudi, a ljudi su kvarljiva roba, i koliko god ideja bila dobra i pravična, ta kvarljivost ljudska od ideje čini njenu suprotnost. Mit je najsubverzivnije sredstvo protiv ideologije. Mit je vječno vraćanje pa Lalić odlučuje da mitom govori jer nema načina da kaže ono što misli a da ne ostane barem slobodan“, priča ona.

Kako to da kaže, pita se Jelušićeva i odgovara da Lalić zato mora da pronađe Ezopovski jezik, govoreći jezikom mita. „Zar nije komunizam u ime ideje imao i Pasje groblje i Zidani most i Goli otok i strijeljanja. Lalić tada shvata da nije spisateljski pošteno ćutati, ali, kako ćete pričati? Jedino mitom“.

Jelušićeva se nadalje pita i objašnjava što je doprinijelo da Lalić nije stradao.

Prvo činjenica da kritika u to vrijeme nije umjela da pročita njegove romane i da se svakome činilo gotovo nemogućim da je to baš rekao, i treće, njegove duge forme i veliki lirizam.

On je znao da jedino velikom literaturom čovjek ima šansu da kaže istinu, riječi su profesorice Jelušić, na predavanju koje su organizovali kotorski Kulturni centar „Nikola Đurković“ i Gradska biblioteka i čitaonica.

(Izvor: www.skalaradio.com, 9. decembar 2014.g.)

ŠESTI BROJ „LJETOPISA CRNOGORSKOG“

LJETOPIS CRNOGORSKI

Zagreb, br. 6, god. 2012/13.

Sadržaj

Uvodnik

U europskoj Hrvatskoj: naše perspektive – Petar Popović

Događaji, ljudi, knjige

200. obljetnica rođenja Petra II Petrovića Njegoša (1813-2013)

Dimitrijević *hommage* Njegošu – Lidija Vukčević
 Njegoševi jubileji – Marko Špadijer
 Njegoševa vizija svijeta – Sava Bogdanović
 Njegoš i Italija – Giacomo Scotti
 Čekajući knjige sa carine (esej o dva Njegoša)
 – Dragan Radulović

Razgovori o knjizi

Vlado Vujović, *Klos. Hronika o konclogoru Klos u Albaniji 1941-1942. – Govore: Radimir Pavičević, Tomislav Badovinac, Rastko Švalba, Giacomo Scotti*

Ogledi

Machiavellijeva fortuna u Hrvatskoj: od renesansnog kritičkog dijaloga, preko klerikalne osude, do ustaške apoteoze sile (1513-1945) (uz 500. godišnjicu *Vladara*)
 – Damir Grubiša
 Pravo i politika u modelima političkog mišljenja i djelovanja – Ilija Vujačić
 Transnacionalni kapital i međunarodni poredak
 – Petar Popović

Knjige

Miraš Martinović, *Antički gradovi snovi i sudbine*
 – Dimitrije Popović
 Dimitrije Popović, *Luča Njegoševe noći*
 – Miraš Martinović
 Danilo Ivezić, *Kronika NZCH 1991-2011*
 – Zoran Drašković
 Marko Špadijer, *Vladimir Popović. Biografska priča i sjećanja savremenika* – Dragutin Lalović
 Vlado Vujović, *Švedani – Osvajači Anderbe*
 – Zoran Drašković

Kulturni izlog Crne Gore

Iz kulturnog života

Pregled kulturnih događaja 2012. i 2013. godine
 – Rosanda Mučalića

Kada je u 5. broju „*Ljetopisa crnogorskog*“ njegov pokretač i desetogodišnji urednik prof. dr. sc. Dragutin Lalović najavio kako je vrijeme da uređivanje „*Ljetopisa*“ prepusti dostojnom nasljedniku, on je istovremeno u uvodniku napisao i da su nam potrebni „crnogorski Europljani, ljudi školovani na europskim sveučilištima, sposobni suvremeni crnogorski identitet graditi ne na ‚slavnoj prošlosti‘ legendarnih preda, nego na participacijskoj demokratskoj kulturi i politici ljudskih prava“. Već sam pogled na dojmivi životopis novog urednika dr. sc. Petra Popovića potvrđuje da se odista radi o takvom pripadniku mlađe generacije koji preuzima uredničku palicu časopisa čijom je „svrhom i zadatkom: primjereno izraziti djelovanje i stvaralaštvo Crnogoraca Hrvatske i periodično ih kompetentno predstavljati zainteresiranoj hrvatskoj kulturnoj i demokratskoj javnosti“ – kako je to zapisano u prvom broju „*Ljetopisa*“. Da će kontinuitet u takvom uređivanju biti očuvan uvjerava nas uvodnik – ne bez razloga naslovljen: „*Hrvatska u Evropi: naše perspektive*“ – u kom dr. Popović iznosi svoje (ali i naše!) temeljne buduće preokupacije, pitajući se „smijemo li sebi dozvoliti da izostanemo i ne sudjelujemo u kolektivnom projektu obnove duha jedinstvene evropske kulture kroz afirmaciju identitetskih posebnosti njezinih konstitutivnih naroda?“

Odajući biranim riječima priznanje svom uvaženom prethodniku na etabliranju „*Ljetopisa*“ kao institucije i hrvatske i crnogorske kulture, novi urednik svojim prvim brojem potvrđuje opredjeljenost da časopis ni formom ni nivoom prilogâ ne odstupa od prvih pet brojeva „*Ljetopisa*“.

Veliki jubilej crnogorskog pjesnika, vladike i državnika nesumnjivo je morao biti zabilježen i u „*Ljetopisu*“, pa je prvi blok rubrike „*Događaji, ljudi, knjige*“ posvećen dvjestogodišnjici rođenja Petra II Petrovića Njegoša. U tu cjelinu uvršćen je prvo razgovor književnice i književne kritičarke dr. sc. Lidije Vukčević s Dimitrijem Popovićem o umjetničkom projektu „*Hommage Njegošu*“,

koji je 2013. bio proglašen kulturnim događajem godine. Potom slijede izlaganja sociologa Sava Bogdanovića, književnika Giacomina Scottija i publiciste Marka Špadijera sa skupa „Njegoševe večeri“, kojim se Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka pridružila obilježavanju Njegoševog jubileja. Tu tematsku cjelinu zaključuje beskompromisni esej književnika i profesora filozofije Dragana Radulovića o „političkoj (ne)korektnosti“ „Gorskog vijenca“.

Rubrika „Razgovori o knjizi“ donosi neka od izlaganja sa zagrebačkog i riječkog predstavljanja novog, drugog izdanja knjige „Klos. Hronika o konclogoru Klos u Albaniji 1941-1942“, izuzetnog literarno-publicističkog djela jugoslovenskog i italijanskog partizana i antifašiste Vlada Vujovića.

U stalnu rubriku „Ogledi“ uvrštena su tri naučna rada: Damir Grubiša analizira odnos hrvatskih intelektualaca prema Machiavelijevom djelu u proteklih pet stoljeća, Ilija Vujačić iznosi shvatanja prirode prava i politike i njihove uloge u društvenoj evoluciji, a Petar Popović razmatra ulogu transnacionalizacije kapitala u vrijeme Hladnog rata na uspostavljanje današnjeg globalnog neoliberalnog poretka.

Stalna rubrika „Knjige“ sadrži osvrt na pet knjiga iz plodne izdavačke produkcije Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske. Nekima od njih suizdavači su Matica crnogorska i Skaner studio iz Zagreba.

Broj se završava stalnom tematskom cjelinom „Kulturni izlog Crne Gore“, u kojoj se daje osvrt na osam najznačajnijih kulturnih projekata ostvarenih u toku 2012. i 2013. godine.

Iznoseći na kraju iskreno uvjerenje da će dr. sc. Petar Popović biti istrajan u očuvanju dosegnutih visokih standarda časopisa, kažimo i kako vjerujemo da bi istinski *hommage* dosadašnjem uredniku bilo ponovno vaspostavljanje u prva četiri broja stalne rubrike „Uglednici“, koju je on uveo s namjerom da se prikazuju djelovanje i vrhunska postignuća Crnogoraca Hrvatske.

Z. Drašković

NOVI UREDNIK „LJETOPISA CRNOGORSKOG“

Dr. sc. Petar Popović

PETAR POPOVIĆ rođen je 1982. u Zagrebu, gdje je završio osnovnu školu i Privatnu klasičnu gimnaziju. Na američkom sveučilištu Webster University u Beču upisuje studij Međunarodnih odnosa gdje diplomira 2004. i magistrira 2006. Doktorirao je 2011. na Univerzi v Ljubljani. Od 2013. kao docent na Dubrovnik International University – Libertas, međunarodno sveučilište, predaje na kolegijima Međunarodni odnosi, Svjetska politička povijest i Geopolitika. Kao vanjski suradnik Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu predavao je na kolegiju Teorije međunarodnih odnosa. U časopisu *Politička misao* Fakulteta političkih znanosti urednik je rubrike prikaza i recenzija. Radio je kao politički analitičar za konzultantsku tvrtku Studio Mel u Zagrebu (2010-2013). Kao viši asistent predavao je na katedri međunarodnih odnosa na Univerzitetu Donja Gorica u Podgorici (2009-2011). Držao je predavanja na brojnim konferencijama i seminarima u zemlji i inozemstvu. Objavljuje znanstvene i stručne članke u domaćim i stranim časopisima, poglavlja u knjigama, prikaze i recenzije iz područja međunarodnih odnosa. U suradnji s prof. dr. Gregoryem Weeksom objavio je poglavlje „Balkan na pragu 21. stoljeća – suočavanje s prošlošću“ u knjizi *Etika ekonomskog i političkog razvoja u Europi i šire* u izdanju američke Iura Edition (2007). Autor je knjige *Prijepori u teorijama međunarodnih odnosa* u izdanju Političke kulture (2012) i upravo objavljene knjige *Kriza međunarodnog poretka 21. stoljeća* u izdanju NZCH i Disputa d.o.o. (2014). Od 2006. godine redovni je član Kraljevskog instituta za međunarodne odnose u Londonu. Jedan je od osnivača udruge Politea – udruga za promicanje političkih znanosti i novih medija u Hrvatskoj 2008. Od 2014. potpredsjednik je Hrvatskog društva za Ujedinjene narode (HDUN).

U Dubrovniku održano pjesničko veče Mladena Lompара

„23 GODINE POSLIJE“

Pjesničko veče Mladena Lompара održano je 29.11. u Dubrovniku pod nazivom „23 godine poslije“. U punoj Čitaonici Narodne knjižnice „Grad“ okupili su se brojni ljubitelji Lompарove poezije i poštovaoci njegovog lika i djela, pokazujući da ne zaboravljaju njegovu hrabrost i protivljenje napadima na Dubrovnik.

Na početku večeri prisutnima se obratila Vesna Čučić, ravnateljica Dubrovačkih knjižnica i predsjednica Matice hrvatske Ogranak Dubrovnik. Nakon nje, riječ je uzeo Adrijan Vuksanović.

On je između ostalog rekao: «Mladen je pristupačan čovjek. Ali, njegova poezija nije pristupačna i potvrđuje da je umjetnost elitistička. Zbog čega je Mladen veliki pjesnik?»

Čitajući njegovu poeziju iznenada postajete svjesni da vas je nježno uveo u prostor transcendencije, da se iznad tog trošnog znakovlja, koje on vješto upotrebljava u svojoj kreaciji i prizora koje stavlja pred Vas, nazire viša stvarnost. Njegove pjesme samo su diskrete s tom stvarnošću. Mladen je pjesnik s kojim se ne pregovara. On vam ponudi misao koju ne možete odbiti. Poezija, kao i sama umjetnost, mora biti metafizička, inače je kič i šund. Mladen, svojom osobnošću, unoseći svoje specifičnosti, stvara iz pozicije eshatona. Zbog toga u pojedinim trenucima ili pak razdobljima pravi umjetnik biva često odbačen, oklevetan i ugrožen, krećući se ponekad i na ivicama tragike. Onda nije čudno, već je sasvim prirodno, da ratnih, histeričnih, devedesetih godina Mladen Lompара bude ona manjina u Crnoj Gori koja trpi i riskira zemaljsko postojanje, štiteći ugroženu hrvatsku zajednicu i protiveći se ratnom pohodu na Dubrovnik».

Aleksandra Vuković obraćajući se prisutnima kazala je: «Zahvaljujem se na gostoprimstvu i mogućnosti da Mladen Lompара poslije 23 godine ponovo bude među vama, s tim što je on s vama i uz vas bio vazda, sve vrijeme ovog njegovog fizičkog odsustva iz ovoga grada. Marina Cvetajeva je govorila da očaranje prethodi iskustvu i da se neki pjesnik zavoli prije nego što se susretne s njegovom poezijom; odnosno da je vaša unutrašnja konstelacija spremna za njegove stihove. Tako je bilo i sa mnom. Ja sam i prije nego što sam počela studirati Mladenovu poeziju voljela njegovu otmenost i njegove prkosne strofe. Ono što je karakteristično za zbirku poezije *Balsamovana kletva* jeste da prošla njena granica započinje obraćanjem muškom prijatelju. Taj muški prijatelj se nalazi u publici. On se zove Mijo Popović. A zaokružuje se obraćanjem ženskom prijatelju, ili posveta Vesni Vičević. U poeziji Mladena Lompара uvijena je ukletost crnogorske ženskosti. Stihom je balsamovan ženski glas, da mu se produži trajanje i osvešta tišina. U horizontalu svakoga stiha utkana je vertikala bola ženskog čeljadeta koje se, u dodiru sa Crnom Gorom, lomilo o njenu istoriju i sadašnjost ostavši joj odana slovom, vezom, zakletvom ili žrtvom. Najčešće žrtvom.»

Nela Savković Vukčević u svom razmatranju rekla je: «U razgovorima i predgovorima često se naglašava otmenost Mladena Lompара – otmenost njegove poezije i pojave. Saglasna sam, i potpunije razumijem tu vrlinu kroz Geteovu sentenciju: „Svi koji su otmeni, otmeni su u svojoj duši“. Na moju zapitanost o tajni poezije Mladena Lompара jedini prihvatljiv odgovor nalazim u krilatici: „Ruža je bez zašto“.

Kada razgrnemo guste velove slutnje i aluzije, kada potražimo pjesnika, kao što on u vrijeme „mačeva i vračeva“ pronalazi ženu, možemo reći da Mladen Lompара diegetički pretapa dokument i maštu, da od istorije uzima kraljice, princeze, vladare, kaluđere, a vraća ljude koje je svojom duhovnom alhemijom oplemenio, oživio ih tumačenjem, izmišljenim tekstom, dodatom emocijom, pa tako postao umjetnik koji ima moć da „nastavlja prošlost, a ne samo da je prikazuje“ (Stendal). Pričanjem i pjevanjem Lompара kreira hibrid koji bi potvrdio slavnu misao Danteovu da je „poezija retorička fikcija prenesena u muziku“. Za one koji ispovijedaju ljubav prema Aligijeriju neka bude rečeno da ga Lompара smatra svojim pretkom.»

Nakon Nele Savković Vukčević publici se obratio Pavle Goranović.

«Mladen Lompара je onaj čiji se glas već desetljećima mimoilazi sa tokovima crnogorskog pjesništva. Onaj koji zna da je svaka knjiga u sjećanju zapisana. Pustolov po misteroznim predjelima naše prošlosti, zatočenik mediteranskih tajni, melanholični cetinjski „pustinožitelj“, vjernik apokrifa i uspomena. Davno ucrtane stihove on kao da restaurira, sa saznanjem da su nekad doživljeni ili da ih tek treba doživjeti. Istovremeno, u njegovim pjesmama ožive i ta vremena, pa atmosfera poprima mistični dah neposrednog svjedo-

čanstva. Jednostavno, sve se smješta u taj jedinstveni Lomparov osjećaj prošlosti. Od prve knjige do *Balsamovane kletve*, Lompar nas uvjerava da pjesnik sam određuje znakove svog nasljeđa. A samim izborom uvijek nas iznenađuje. Njegova literarno porijeklo vrijedi tražiti u atmosferi sredozemne svjetlosti, onim stranicama koje ispisuju recimo moderni pjesnici Grčke ili juga Italije. Njegove knjige ne bi mogle biti napisane da se nije prebiralo i po sopstvenoj svijesti i snovima. Morao se, naime, pronaći neki upotrebljiv isječak sjećanja, potom ga, poput kamena, obraditi i načiniti tekst. Tako radi Mladen Lompar: njemu kao da iz neke druge stvarnosti periodično pristiže po jedna *tabula rasa*, po jedan djelić nekog lapidarija, poneko slovo iz nekog drevnog spisa kojemu se prvo mora dati otisak ličnog, potom ga prevesti na današnji jezik i prilagoditi ga novoj formi, napokon i osavremeniti. On zna da su nam riječi date – na nama je samo da osmislimo njihov red. Zato onaj strašni uzvik „Samo riječi dijele vlast s tobom Gospode!“ dobija nevjerovatan odjek», rekao je Goranović.

Na kraju, riječju i stihom obratio se i sam pjesnik. On se u emocionalnom govoru prisjetio svog kuma Vita Nikolića koji je također izrazio bol i stid zbog pohoda na Dubrovnik i naglasio: «Zastidio se za sve nas što smo tražili oprost sa Cetinjskog trga. I evo, večeras, na sred Dubrovnika, ja to opet radim. Zahvaljujem se svima vama, posebno mojim dragim Hrvatima iz Donje Lastve, privrženim ljubiteljima poezije koje smo imali čast večeras da slušamo.» Lompar je u nastavku čitao svoju poeziju iz još neobjavljene zbirke.

Ovu veličanstvenu dubrovačku noć u glazbenom dijelu programa uvećao je mladi gitarista Lovro Barišić, dok je Nila Miličić Vukosavić oduševila interpretacijom Lomparovih stihova.

Organizatori pjesničke večeri Mladena Lompара „23 godine poslije“ bili su Dubrovačke knjižnice, Matica hrvatska Ogranak Dubrovnik, Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore i Hrvatska krovna zajednica Dux Croatorum.

(Izvor: www.portalanalitika.me, 30.11.2014.)

*
*   *
*

Sa zahvalnošću objavljujemo dojmljivi esej koji nam je dr. Josip Gjurović – donedavni predsjednik Hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ i uvijek drag gost na manifestacijama crnogorske manjine u Zagrebu – uputio kao organizator impresivne izložbe i spiritus movens projekta kojim se Zagrebu i Hrvatskoj približava kulturno-povijesna baština Boke kotorske.

**U povodu 90. obljetnice djelovanja Društva Bokelja u Zagrebu
u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt je 11. prosinca otvorena izložba**

„ZAVJETNI DAROVI BOKELJSKIH POMORACA“

Izložba „Zavjetni darovi bokeljskih pomoraca“ obuhvaća izbor zavjetnih darova od 14. do 19. stoljeća koje su crkvama Boke kotorske poklanjali brojni bokeljski pomorci. Odabrani su radovi iz najpoznatije marijanske pomorske zavjetne crkve - Svetišta Gospe od Škrpjela, potom iz katedrale Sv. Tripuna u Kotoru te iz crkava Rođenja Blažene Djevice Marije u Prčanju, Sv. Mateja u Dobroti, Sv. Marije u Stolivu, Sv. Nikole u Perastu i crkve Sv. Jeronima u Herceg Novom. Veći dio izložbe čine srebrne zavjetne pločice s prikazima brodova među kojima se ističe originalni

antependij izrađen od votivnih pločica prčanjskih pomoraca. Izložena su i ex vota u obliku srebrnih relikvijara, monstranci, kanonskih ploča, oltarskih svijećnjaka, raspela, kaleža i drugih crkvenih predmeta te slike s prikazima brodova zahvaćenih olujom. Svi su predmeti zavjeti bokeljskih pomoraca iz poznatih obitelji: Zmajević, Burović, Smeća, Bane, Milošević, Radimir, Luković, Florio, Visin ...

(Izvor: www.muo.hr)

Dr. Josip Gjurović:

POMORSKE SUDBINE U PLAVETNILU NEBA I MORA

«Bokokotorski zaljev, jedan do 27 najljepših fjordova na svijetu, jedini u europskom toplom južnom moru, sa surim stijenama koje se naglo dižu u vrhove 1657 i 1749 metara iznad samog starog grada Kotora, u podnožju s uskim zelenim pojasom aromatičnog mediteranskog raslinja - svojom je impresivnom prirodom kreirao i specifični „duh prostora“, oblikovao ljude u njemu i kraj u kojem su živjeli. Iz te stisnute ljepote pogled je bio usmjeren samo u plavetnilo neba i modriilo mora. I to im je odredilo sudbinu.

Samo *genius loci* je mogao, iz jednog prostora, uzdići na rang oltara dvanaest svetaca i blaženika, od ranih dana kršćanstva do modernih vremena. Vjerojatno u svijetu jedinstveni „zaljev svetaca“.

Taj isti duh nosili su bokeljski pomorci u dalekim plavim prostranstvima, sami između neba i mora, u dramatskim borbama sa silama prirode i silnicima na putu. Održavala ih je snaga duha, čvrstina vjere i vještina plovljenja, izbrušena u soli, krvi i znoju, i vraćala ih u sretnu luku doma svog.

Iz te simbioze *Neba i Mora* izgrađena je skoro cijela kulturna baština Boke kotorske.

Čuvari tog velikog blaga su crkve Kotorske biskupije, koje su pomorci i dali sagraditi. Bogate riznice u kapetanskim gnjezdima, Perastu, Prčanju i Dobroti, glavnom gradu Kotoru i župama pitoreskkih mjestanca u Boki, svjedoci su jednog vremena i duha njihovih žitelja. Proslavljena bijela jedra danas su zamijenile bijele grdosije, kapetani sad plove na tuđim brodovima, saloni pomalo nestaju, stare „palače su puste, pomalo se ruše, a ... samo crkva stoji, zapis tvoje duše ...“ („*Prčanju*“, Rikard Katalinić Jeretov, 1926), i, ispunjena otiscima vjere i prohujalih vremena, otvara nam vidike prošlosti kroz stare spise, kroz zapise u srebru i zlatu, u svili i ženskom vezu, u isklesanom kamenu i uljenim platnima.

Ova izložba posvećena je osobnim zapisima bokeljskih pomoraca. To su u prvom redu srebrne pločice „ex voto“, slike iz života i očajničkih trenutaka njihovih darovatelja. Treba ih čitati kao uzbudljivo štivo, kao dokument jednog vremena i uživati u zanatskom umijeću njihovih suvremenika. Puni doživljaj izložbe uvelike doprinose prikazi Arije Koprčine, vrsne poznavateljice zlatarskog umjeća i Željka Brguljana studioznog proučavatelja kulturne prošlosti Boke, sa širokim povijesnim prikazom zavjetnih darova bokeljskih pomoraca, znamenitih ličnosti i običnog puka, koji su, kroz vjeru, stoljećima izgrađivali i prostor u kojem su živjeli.

Najimpresivniji primjer, jedinstveni izraz zahvalnosti Gospi, je otok kojeg su pomorci i građani Perasta počeli graditi u 15. stoljeću potapajući brodove krcate kamenjem uz stršeću hrid („škrpjel“) u blizini otočica Sv. Juraj. Kroz dva stoljeća stvoren je otok od preko 3000 čvm, sa stotinjak brodova u svojim temeljima i prelijepom crkvom, bogatom dokazima štovanja peraske Gospe od Škrpjela, i postao višestruki simbol Boke kotorske.

Katalog izložbe daje širi uvid u zavjetne donacije u Boki kotorskoj, njihovu veličinu i značaj, nastojeći zaokružiti tematiku izložbe, pa može biti zanimljiv ne samo posjetiocima nego i zainteresiranim čitateljima.

Zahvalni smo Kotorskoj biskupiji, koja je, kao i mnogo puta prije, otvorila svoju živu riznicu pogledima i ushićenjima i onih daleko od čarobnog zaljeva. Veliki značaj u tome ima Pomorski muzej Crne Gore, koji je, od prvih zbirki Bokeljske mornarice u Kotoru 1880. godine, aktivna spona s bogatom prošlošću Boke, i Muzej s kojim smo u bliskoj suradnji ostvarili niz kulturnih manifestacija. I ova je izložba, u povodu 90 godina djelovanja Društva Bokelja u Zagrebu (1924 - 2014), zajednički plod proširene inicijalne postave Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru i Kotorske biskupije, Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu i Hrvatske bratovštine „Bokeljska mornarica 809“ u Zagrebu.»

„Crnogorsko veče u Kranju“ – tradicija koja se nastavlja
TO JE CRNOGORSKO VEČE!

Pjevački zbor „Montenegro“ u dvorani na Kokrici

Decembar je mjesec pun lijepih događanja, priredbi, susreta i dobrih emocija. Naše već tradicionalno druženje odvelo nas je i ovoga 6. decembra u Kranj, na poziv predsjednika Kulturnog, prosvjetnog i sportskog društva „Morača“, Čeda Đukanovića, na Crnogorsko veče.

Pred spomenikom velikom pjesniku

Ovaj put je bilo i sadržajnije: najprije smo obišli Kranj: naš domaćin i voditelj bio je Dado Dedivanović, koji nam je, šetnjom gradom, pokazao barem dio ovoga krasnoga mjesta: spomenik i kuću u kojoj je živio veliki pjesnik France Prešern, znamenite crkve, gradski muzej sa izuzetno bogatim zbirkama i izlošcima, vidikovac sa pogledom na cijelo mjesto. Bilo je i lijepih susreta sa „Kranjcima“ i „Kranjicama“: Azrom, Leskovčaninom u čijem smo restoranu vidjeli i „Njeguški zrezek“, konobarom iz Banja Luke ... , što reče naš Dado: „Svi smo mi naši!“...

Svečano, nostalgичno i toplo bilo je u dvorani na Kokrici: naše Crnogorke, Crnogorci, prijatelji Crne Gore, članice i članovi: Zavičajnog Društva Plava i Gusinja „Izvor“ Kranj, KPS „Morača“ Kranj, Društva „Sandžak“ Kranj, Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka, svi naši prijatelji iz Kranja, Ljubljane ...

Sve prisutne najprije je pozdravio Čedo Đukanović, izrazio zadovoljstvo što se nastavlja ova tradicija, a posebno lijepa suradnja crnogorskih društava Kranja i Zagreba, koja može biti primjer kako se to radi.

A kako se to izvanredno radi, vidjelo se u programu koji je uslijedio:

Sve poštovaoce tradicije dojmio se nastup guslara Zorana Milovića, koji je potom zajedno sa Jovanom Markovićem na diplama i vokalnom grupom KPS „Morača“ izveo kraći program.

Ono čime se mogu posebno dičiti naša društva u Kranju jesu mlade članice i članovi. Cijela dvorana bila je ispunjena vedrinom i radošću djece i mladih, što se posebno vidjelo i u nastupu folklorne grupe Društva „Izvor“, koja je oduševila sve prisutne.

Pjevački zbor „Montenegro“ Društva „Montenegro“ Zagreb izveo je zatim, program pjesama iz Crne Gore: *Kom planina, Milica, Sejdefa, Ivanova korita, Prođoh kroz goru, Bokeljska noć ...*

E, tu nije bio kraj – počela je veselica uz energičan i vrstan sastav „Treća smjena“: Mićo Popović - odličan vokal, sinovi: Stefan Popović (klavijature), Đorđe Popović (harmonika) i Sandi Bijelić (klavijature). Pjesme, folklorna i ostala kola digla su na noge i one koji su jedva sjedili.

Što reći o našim domaćinima: izuzetno veče, to samo naši „Kranjci“ rade tako toplo, gostoljubivo, sa dovoljno vremena da se svi podruže, razgovaraju, nađu svoje saplemenike, a i daju oduška osobnim umjetničkim kreacijama na plesnom podiju i vokalnim izvedbama.

Posebno je lijepo što je tu toliko mladosti, od djece, omladine, srednje generacije – kranjska društva se ne moraju bojati da neće biti kontinuiteta, vidjelo se da su to pravi nastavljači crnogorske tradicije i kulturne baštine. Možda će to biti na neki novi način, sukladno vremenu koje slijedi, ali će biti prepoznatljivo, bez zabune, „Crnogorsko veče u Kranju“.

Milanka Bulatović

CRNOGORSKO VEČE U ZAGREBU

(Autor fotografija na str. 1. 32 i 33 je Hrvoje Šincek)

Osnovna ideja *Crnogorske večeri* je putem tradicijske pjesme predstaviti gradu u kojem živimo i radimo dio bogate tradicije i kulturne baštine Crne Gore, a ovakvim lijepim, univerzalnim jezikom kulture i dalje pridonositi zajedništvu i daljem procesu upoznavanja i zbližavanja.

Crnogorske večeri održavaju se već niz godina u crnogorskim udruženjima (Pula, Umag, Kranj ...), a na red je došao i Zagreb.

Ovogodišnja večer, u organizaciji Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, održana je u prepunoj dvorani Češke besede u Zagrebu, 25.11.2014.

U programu su učestvovali: pjevački zbor „Bohemija“, Češke besede Zagreb; pjevački zbor „Rjabinuška“, Nacionalne zajednice Rusa Hrvatske - Zagreb; pjevački zbor „Momi biserni“, Kulturnog društva Makedonaca Hrvatske „Ohridski biser“ - Zagreb; pjevački zbor „Bulbuli“ Kulturnog društva Bošnjaka Hrvatske „Preporod“ Zagreb i pjevački zbor „Montenegro“ Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb (v. fotografije na naslovnici).

Program su vodile Milanka Bulatović i Jadranka Šincek, članice Predsjedništva i pjevačkog zbora „Montenegro“, koji je izveo, uz voditelja i instrumentalista Edina Džaferagića na harmonici i Danijela Domazeta na kahonu, tradicijske i novije pjesme: *Kom planino, Bol boluje lijepa Anka, Prođoh kroz goru, Milica, Veselica, Sejdefa, Primorkinja* i *Bokeljska noć*, a svih pet zborova na kraju su zajedno, vrlo dojmljivo, izveli pjesmu *Još ne sviće rujna zora*.

Nakon ove vrlo uspješne „muzikoterapije“, svi prisutni nastavili su ovu lijepu večer druženjem uz crnogorsko vino.

Bilo je lijepo pjevati crnogorske pjesme, odgovarati na pitanja prisutnih, jer mnogi nisu ni znali da su neke od njih crnogorske pjesme, da su toliko lijepe, pjevne i elegične, pa je i tu bio doprinos u razbijanju predrasuda i neznanja o našoj muzičkoj baštini.

Večer je završila željom i obećanjem da će Crnogorsko veče u Zagrebu biti tradicionalna priredba.

Milanka Bulatović

*Zboru „Montenegro“,
pozdravljanom burnim
aplauzima svih prisut-
nih poslije svake pjesme,
na kraju večeri su se,
na poziv dviju umješnih
voditeljica, pridružili i
ostali zborovi. Svi su
zajedno otpjevali
najljepšu crnogorsku
pjesmu „Još ne sviće
rujna zora“ i doživjeli
prave ovacije!*

U broju 89. moglo se pročitati kako je na sjednicama Predsjedništva Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Predsjedništva Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb bilo istaknuto da je iduća godina izborna godina djela naših udruženja i NZCH. Istaknuto je i da će u toj godini biti i izbori za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina gradova i županija, a udruge će biti predlagači kandidata za izborne liste. U ovom broju, iz opsežnog intervjua objavljenog u MANJINSKOM FORUMU (godišnji broj, 2014.), prenosimo neke poruke predsjednika Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske gospodina Aleksandra Tolnauera upućene manjinskim udrugama i njihovim predstavnicima za sljedeće izbore.

Ususret novim manjinskim izborima

PODIGNUTI NIVO ODGOVORNOSTI NA LOKALNOM NIVOU

Aleksandar Tolnauer

Pristupiti promjenama

Moramo vrlo brzo početi razmišljati o promjenama i ovlasti i same organizacije manjinske samouprave kako nam se ne bi dogodilo da ova odlična ideja u praksi atrofira i pokaže se potpuno neučinkovita. Mislim da moramo biti i svjesni opasnosti da postoje društvene i političke snage koje bi neučinkovitost pojedinih institucija manjinske politike pokušale iskoristiti i za redukciju samih prava nacionalnih manjina koje su mukotrpno izborne i u nekim segmentima predstavljaju sam vrh manjinskih prava u širem europskom okruženju

Stagnacija ili napredak

Opravdano je pitanje koliko smo u ovih skoro godinu i po dana od kada smo ušli u EU napredovali u političkom, gos-

podarskom, socijalnom, kulturno-ološkom smislu. Mislim da trebamo jasno reći da su problemi i slabosti, koje smo sa sobom donijeli u EU još uvijek tu i nastavljaju se. Ali bilo je zaista nerealno očekivati da će se ključni problemi promijeniti pukim ulaskom u EU. Napredak smo bez sumnje postigli kroz težak i kompleksan proces ulaska, u prvom redu kroz razne zakonske prilagodbe i promjene koje su u značajnim segmentima išle i na ruku nacionalnih manjina. Istovremeno suočavamo se s problemom naše društvene i političke nezrelosti jer smo s izostankom vanjskog, europskog pritiska ostali bez motiva i poticaja za razvoj daljnje demokratizacije unutar korpusa manjinskog pitanja i manjinskih prava. Unutarnji mehanizmi nadzora i kontrole, koje smo imali u našem društvu pokazali su se nedovoljno snažni i učinkoviti za obranu dosegnute razine manjinskih prava pa bi prvu godinu članstva u EU, kada su u pitanju manjinska prava, mogli ocijeniti prije kao stagnaciju nego li kao napredak.

Transparentnost sredstava

Unatoč zaista teškoj gospodarskoj situaciji čitavog društva, uspjeli smo očuvati zavidan nivo materijalne potpore, a tome su bitno doprinijele dvije stvari. Prva je što mi od samog počet-

ka zaista negujemo jedan partnerski odnos s Vladom (bez obzira o kojoj se vladi radi), jedan obostrano kvalitetan dijalog i što onda imamo maksimalno razumijevanje i podršku i u teškim momentima. A druga je što je trošenje tih sredstava uvijek bilo vrlo transparentno do zadnje lipa i svatko je to trošenje mogao analizirati i pratiti. Zadnje, nove, poboljšane Kriterije Savjet je usvojio u listopadu ove godine i s njima se želi dodatno zaoštriti odgovornost za trošenje proračunskih sredstava namijenjenih nacionalnim manjinama i to i putem uvođenja europskih standarda financiranja civilnog društva.

Nismo pesimisti pred izbore

Sazrijeva opredjeljenje među nacionalnim manjinama da se iz ciklusa u ciklus kandidiraju sve kvalitetniji ljudi, ljudi koji žele i mogu pokrenuti određene pozitivne procese, pa i neke nužne promjene kako bi ovaj sustav ostvarivanja manjinskih prava što bolje funkcionirao. Nama je vrlo bitno dobiti ljude koji o manjinskim problemima i o manjinskim potrebama mogu govoriti na jedan kvalitetan, ako hoćete i stručan način i koji će naći odgovarajuće forme uspješne komunikacije s lokalnim vlastima, neopterećene raznoraznim frustracijama. Vijeća i predstavnici zaista moraju postati subjekti manjinske politike.

SEMINAR O PROVOĐENJU OKVIRNE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU NACIONALNIH MANJINA

Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske u suradnji sa Savjetom za nacionalne manjine Republike Hrvatske organizirao je Seminar o provođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina koji je održan 22. prosinca 2014. godine u hotelu Dubrovnik u Zagrebu.

Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina Hrvatski sabor je potvrdio u rujnu 1997. godine, a stupila je na snagu 17. listopada 1997. godine. Vlada Republike Hrvatske sukladno članku 25. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina podnijela je Vijeću Europe do sada četiri izvješća o provedbi Okvirne konvencije, posljednje za razdoblje od 2009. – 2013. godine.

Na seminaru su sudjelovali zastupnici nacionalnih manjina u Hrvatskome saboru, predstavnici nadležnih ministarstava i drugih državnih tijela i institucija koji su zaduženi za provedbu Konvencije, predstavnici Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske, predstavnici vijeća i udruga nacionalnih manjina, te predstavnica Odbora stručnjaka Vijeća Europe.

Uvodna izlaganja održali su mr. sc. Branko Sočanac, ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Aleksandar Tolnauer, predsjednik Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Milorad Pupovac, zastupnik srpske nacionalne manjine u Hrvatskom saboru i predsjednik Odbora za vanjsku politiku, Nedžad Hodžić, zastupnik pet nacionalnih manjina u Hrvatskom saboru i prof. dr. sc. Siniša Tatalović, savjetnik Predsjednika Republike Hrvatske za unutarnju politiku.

U nastavku seminara prof.dr.sc. Vesna Crnić Grotić, predsjednica Odbora stručnjaka Vijeća Europe o provedbi Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima, iznijela je mišljenje o tijeku provedbe Povelje o regionalnim i manjinskim jezicima te se osvrnula na postojeće prepreke u njenom provođenju. Predstavnici Ministarstva uprave, Ministarstva pravosuđa, Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, predstavnik Ureda pučke pravobraniteljice i predstavnica Državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje iz svog djelokruga izvijestili su o provedbi Okvirne konvencije u proteklom razdoblju.

Drugi dio seminara proveden je kroz otvorenu raspravu sudionika u dvije grupe koje su obrađivale aktualne teme vezane uz zaštitu nacionalnih manjina, s posebnim naglaskom na sudjelovanju nacionalnih manjina u procesu odlučivanja, obrazovnim i jezičnim pravima nacionalnih manjina, kulturnoj autonomiji nacionalnih manjina kao i pravu na pristup medijima.

(Izvor: www.uljppnm.vlada.hr)

U povodu međunarodnog Dana ljudskih prava, u Zagrebu svečano obilježen
**DAN KOORDINACIJE VIJEĆA I PREDSTAVNIKA
NACIONALNIH MANJINA GRADA ZAGREBA**

U Zagrebu je svečano obilježen Dan Koordinacije vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba, 14. prosinca 2014. godine u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog.

Jedanaesta obljetnica djelovanja vijeća i predstavnika nacionalnih manjina i Dan Koordinacije upriličena je u povodu međunarodnog Dana ljudskih prava, 10. prosinca.

Prisutnim uzvanicima, gostima, i pripadnicima nacionalnih manjina najprije se obratio predsjednik Koordinacije, Zoltan Balaž-Piri. Istaknuo je što je sve donijelo proteklih jedanaest godina u osnivanju i djelovanju vijeća i predstavnika, a posebno je istaknuo Grad Zagreb koji je omogućio svu moguću podršku, a posebno osiguranje materijalnih preduvjeta za rad.

Predsjednik Savjeta za nacionalne manjine, Aleksandar Tolnauer osvrnuo se također na protekli period: smatra da je savjetodavna uloga vijeća i predstavnika nacionalnih manjina odradila svoju ulogu u proteklom vremenu, a da je vrijeme za učešće u procesima odlučivanja. Također, potrebno je konačno riješiti i pitanje pravnog položaja predstavnika nacionalnih manjina. Kako smo u izbornom vremenu, a slijede i parlamentarni izbori, treba sljedeće godine dati i jednaku, odnosno posebnu pozornost i izborima za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina.

U kulturnom dijelu programa nastupili su:

Ženski zbor „Bulbuli“ - KDBH „Preporod“ Zagreb sa izvedbom sevdalinki; djeca iz mađarske skupine dječjeg vrtića „Potočnica“ sa splotom mađarskih plesova, KUD „Prosvjeta“ Zagreb sa igrama iz Šumadije, ispred albanske nacionalne manjine: Patrik Andreja, bariton uz klavirsku pratnju prof. Sandre Binički sa pjesmama Scarlattija, Schumana, Kaplana i Biničkog; mješoviti pjevački zbor Židovske općine Zagreb „Lira“ sa pjesmama Cosseta i obradom tradicionalne pjesme D. Cohena.

Pomno odabran program i dojmljive izvedbe oduševile su prepunu dvoranu, a slijedilo je potom ugodno druženje.

Milanka Bulatović

PREDSJEDNIK HRVATSKOG NACIONALNOG VIJEĆA CRNE GORE U CRNOGORSKOM DOMU U ZAGREBU

Službeni posjet Republici Hrvatskoj pred-sjenik Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore gospodin Zvonimir Deković iskoristio je za dolazak u Crnogorski dom 13.11.2014. godine i razgovor s predsjednikom Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, Dušanom Miškovićem i tajnikom Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba Danilom Ivezićem.

Susret je iskorišten za dogovor oko mogućih zajedničkih programskih povezivanja i aktivnosti na njihovoj realizaciji, kao i razmjeni iskustava i informacija o dosadašnjem radu i djelovanju.

Konstatirana je obostrana volja i mogućnost za zajedničko djelovanje i programsko povezivanje, nastavak dogovora i razgovora. Na kraju su učesnici razmijenili prigodne poklone iz izdavačke djelatnosti Hrvatskog nacionalnog vijeća i Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske.

DANI CRNOGORSKOG FILMA U RIJECI

Ovogodišnja manifestacija „*Dani crnogorskog filma*“ – koju, u okviru „*Dana crnogorske kulture*“, organizuje Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske, a uz pomoć Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske i Crnogorske kinoteke – započeta je u septembru mjesecu u Zagrebu (v. br. 89), a potom je nastavljena u Rijeci, gdje su u prostorijama Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka, od 12. do 16. decembra, prikazana tri igrana filma crnogorskog reditelja Velimira Velja Stojanovića: *Zle pare* (1956), *Četiri kilometra na sat* (1958) i *Campo mamula* (1959). Manifestacija će se nastaviti u Puli, Umagu i Splitu.

GLUMAČKA LEGENDA U CRNOGORSKOM DOMU

Ugodno druženje i razgovor s jednim od najpoznatijih glumaca nekadašnje države Miodragom Krivokapićem u Crnogorskom domu u Zagrebu 18.12.2014. godine

Miodrag Krivokapić igrao je, pored Gavelle i Hrvatskog narodnog kazališta, u Teatru &TD u Zagrebu, festivalima: Dubrovačke ljetnje igre, Splitsko ljeto, a kasnije na Subotičkom festivalu, festivalu Budva - grad teatar. U Beogradu je igrao u Narodnom pozorištu, Jugoslovenskom dramskom pozorištu, Beogradskom dramskom pozorištu, Ate-ljeu 212, Centru za kulturnu dekontaminaciju, Zvezdara teatru. U Italiji (Đenova) u Teatro di Đenova ostvario je ulogu Kuvara u Brehtovoj predstavi "*Majka hrabrost*".

DIMITRIJE POPOVIĆ NA 13. BIJENALU AKVARELA U PADOVI

Ovogodišnji bijenale se održava pod nazivom „25 godina posvećenih umjetnosti – Povijesno antologijska izložba“ je trinaesti je po redu i biće otvoren 16. novembra uz učešće osamdeset autora čiji radovi su izabrani.

– Na bijenalnim izložbama posvećenim akvarelu zanimljivo je vidjeti kakve sve izražajne mogućnosti daje ovaj klasični likovni medij, od figurativnog do apstraktnog, i krajnje reduciranog likovnog izraza. Poznato je mišljenje među slikarima da je akvarel najteža likovna disciplina – rekao je Dimitrije za *POBJEDU*.

Na devetom Bijenalu akvarela 2006. godine Dimitrije Popović dobio je posebno priznanje žirija za akvarel mitološke teme „Dijana“. Ovaj je rad uvršten u Pinakoteku akvarela, koja je smještena u vili Obizi.

Bijenale akvarela je osnovan prije dvadeset pet godina s ciljem afirmacije ove klasične likovne tehnike.

(Izvor: Dnevni list *POBJEDA*, novembar 2014.g.)

MIODRAG ŠĆEPANOVIĆ U PARIZU OSVOJIO „BRONZANU MEDALJU“

Crnogorskom vajararu Miodragu Šćepanoviću dodijeljena je „Bronzana medalja“ na Salonu francuskih umjetnika, koji je 30. novembra zatvoren u Parizu.

Ovo je četvrto predstavljanje našeg vajara na ovoj manifestaciji, na kojoj je 2012. godine dobio nagradu „Mišel Dimon“.

Umjetnik je iz Pariza rekao za *POBJEDU* da je na Salonu izložio tri skulpture – „Sa sobom“, „Na ostrvima života“ i „Početak plesa“ (v. fotografiju). Na Salonu su, kako kaže, izloženi radovi francuskih i svjetskih umjetnika, koji su se predstavili u različitim likovnim tehnikama.

J.N.

(Izvor: Dnevni list *POBJEDA*, 30.11.2014.g.)

„Crnogorski glasnik“ izlazi uz finansijsku potporu Savjeta za nacionalne manjine Republike Hrvatske i Zagrebačke županije – predstavnika crnogorske nacionalne manjine Zagrebačke županije. Pozivamo Crnogorke, Crnogorce i sve prijatelje da svojim sugestijama, prijedlozima i priložima pomognu redakciji „Glasnika“ na poboljšanju i daljnjem izlaženju lista. Tekstovi nijesu lektorisani te se izvinjavamo autorima i čitaocima.

POLA MILIONA KATALOŠKIH ZAPISA U BAZAMA CRNOGORSKIH BIBLIOTEKA

Direktorica Biblioteke Jelena Đurović

U elektronskoj bazi podataka crnogorskih biblioteka nedavno je kreiran 500.000-ti zapis o knjigama, časopisima, novinama, geografskim kartama, razglednicama, posterima, muzičkim izdanjima, filmovima i elektronskim knjigama koje se nalaze u 26 domaćih bibliotečkih ustanova. Ove biblioteke dio su sistema „COBISS Crna Gora“ (Kooperativni bibliotečko-informacioni sistem i servis).

– Pola miliona bibliografskih zapisa putem interneta veliki je uspjeh svih biblioteka članica sistema COBISS.CG i bibliotekara katalogizatora koji imaju licencu za rad u ovom sistemu – kazala je direktorica Nacionalne biblioteke Crne Gore „Đurđe Crnojević“ Jelena Đurović.

Nacionalna biblioteka formirala je „COBISS centar Crne Gore“ 2007. godine, uz finansijsku podršku Ministarstva kulture, Instituta informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora i Vlade Slovenije. Pored Nacionalne i Univerzitetske biblioteke, članice sistema „COBISS.CG“ su i biblioteke Crnogorske akademije nauka i umjetnosti i Skupštine Crne Gore, kao i javne, fakultetske, biblioteke instituta i jedna školska biblioteka. Zadatak ovog sistema je da koordinira aktivnosti biblioteka-članica i obezbjeđuje računarsku opremu za rad sistema i centralnih servisa i programsku opremu „COBISS“ sa pratećom dokumentacijom. Takođe, program upravlja uzajamnom kataloškom bazom podataka COBIB.CG, izvodi obuku bibliotekara za rad u „COBISS-u“ i pruža stručnu pomoć svim članovima sistema.

U skladu sa zakonom o bibliotečkoj djelatnosti, sve biblioteke u Crnoj Gori treba da budu dio bibliotečko-informaconog sistema „COBISS“. Nedavno se ovom sistemu pridružila biblioteka Arhitektonskog fakulteta u Podgorici.

– Nacionalna biblioteka očekuje da će se sljedećih godina povećati broj biblioteka učesnika u ovom sistemu koji omogućava da podaci o njihovim fondovima budu dostupni putem interneta – saopštila je Jelena Đurović.

(Izvor: Dnevni list POBJEDA, 6. novembar 2014.g.)

TRAJAN DOPRINOS NJEGOŠOLOGIJI

Nikšićkoj publici je 13. novembra, u okviru Programa podrške razvoju kulture u tom gradu, predstavljena „*Bibliografija Njegoš*“. Prezentaciju su organizovali Fakultet za crnogorski jezik i književnost sa Cetinja i Centar za kulturu Nikšić. O ovom kapitalnom djelu govorili su dekan Fakulteta za crnogorski jezik i književnost Adnan Čirgić, dr Vladimir Vojinović, Nela Savković i, u ime autorâ tog četvorotomnog izdanja, Anđelka Martinović.

Čirgić je podsjetio da je riječ o kapitalnom izdanju nekadašnjeg Instituta za crnogorski jezik i književnost, naglašavajući da se današnja njegošologija svodi, uglavnom, na nisko paradno obilježavanje lika i djela najznačajnijeg crnogorskog pjesnika.

– O njemu se danas govori mnogo, ali ništa novo i nepoznato. Samoreklamerstvo, uzalud potrošen novac, naučni skupovi, uglavnom bez naučnog doprinosa njegošologiji, isticanje marginalija i

iznošenje neutemeljenih stavova o Njegošu, kao i naučno nepotvrđenih podataka, glavna su obilježja savremene njegošologije u Crnoj Gori. Ako se malo vratimo unazad, do vremena kada nijesmo imali ni jednu ili gotovo ni jednu naučnokulturnu instituciju, vidjećemo da smo tada imali na desetine vrijednih studija o Njegošu, skupova s naučnim doprinosom, kritičkih izdanja njegovog djela. Imali smo tada stručnjake sposobne za taj posao, bez obzira što nijesu nastupali svi sa istih ideoloških pozicija, pa su tada objavljena Njegoševa sabrana i izabrana djela praćena komentarima, pa je objavljen i rječnik Njegoševog djela, bibliografija o njegovom književnom stvaralaštvu ... – kazao je Čirgić. Nabrajajući imena koja su dala značajan doprinos izučavanju velikog pjesnika, on je napomenuo da se Institut za crnogorski jezik nije zalijetao u projekte koji bi predstavljali reciklažu odavno poznatih stavova, već su se odlučili za projekat koji može dati trajan doprinos njegošologiji.

Bibliografija je završena za godinu i po, a bilo je predviđeno da se radi tri godine. Autori su Ljiljana Đorđević, Lidija Kaluđerović, Nada Drašković, Petar Krivokapić i Anđelka Martinović, koja je istakla da su oni bili samo dio tima koji je bio uključen u značajni projekat posvećen proslavi dva vijeka od rođenja Petra II Petrovića Njegoša.

Vladimir Vojinović je podsjetio da se „*Bibliografija Njegoš*“ promoviše gotovo dvije godine nakon što je njen prvi tom napustio štampariju.

– U knjigama koje su ovdje popisane naći ćemo i one tekstove o Njegošu koji ga prikazuju dokumentaristički, faktografski, nimalo uljepšano, pa naš vladika tako biva viđen i kao naredbo-davac, koji ne šteti životu svojih podanika. E, upravo je to nešto što smeta ovovremenim kleronacionalnim strategijama, a jedna od njih umalo Njegoša nije proizvela u sveca, suprotno logici zdravog uma. Zato su ove jeretičke knjige, jeretičkih institucija i jeretičkih autora više nego korisne po zdravlje društva u cjelini, ali zato se i zaobilaze i prećutkuju – kazao je dr Vladimir Vojinović. On je „*Bibliografiju Njegoš*“ nazvao i kvalitetnom vakcinom protiv bjesnila svake vrste pošto, kako kaže, Crna Gora ima prilično ugrožen autoimuni sistem.

– Kad listate ovo štivo, nameće vam se utisak sveopšteg jedinstva. Njegoš je, dakle, spojio ne-spojivo, možete ga naći u raznim fokusima, u domaćim i stranim, serbističkim, montenegrističkim i kroatističkim, i bjelaškim i zelenaškim, i četničkim i partizanskim. Njegoša danas s jednakim elanom interpretiraju i akademici DANU i akademici CANU, u političkim kampanjama ga jednako potežu i opozicioni i političari pozicije – kazao je dr Vladimir Vojinović.

– Za prvi tom Bibliografije bilo je potrebno pretražiti 1.417 različitih monografskih publikacija (od toga više od 250 čitanki). Za drugi tom pregledano je 350 crnogorskih periodičnih naslova (prelistana je Pobjeda od 1944. godine do danas, ukupno 16.000 brojeva). Tom III sadrži spisak 1.118 korišćenih periodičnih publikacija (među njima je i Politika od 1904. godine do danas, sa ukupno 35.500 brojeva ili Letopis Matice srpske, koji kontinuirano izlazi od 1834. godine). Tom IV, u popisu korišćenih publikacija na stranim jezicima, sadrži spisak sa više od 400 naslova. I, nakon dugotrajnog i predanog rada dobili smo bibliografiju na 2.880 stranica, sa ukupno 34.126 bibliografskih jedinica – kazala je Anđelka Martinović. Ona je uvjerena da će ovaj projekat biti neizbježan izvor svim naučnicima i istraživačima, koji se bave Njegoševim djelom i stvaralaštvom.

(Izvor: *Dnevni list POBJEDA*, 14. novembar 2014.g.)

TRADICIONALNO DRUŽENJE

Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“, Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba i Predstavnik crnogorske nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji organizovali su 22.12. druženje u Crnogorskom domu u Zagrebu uoči Badnjaka i Božića

*U Crnogorskom domu u Zagrebu otvorena izložba slika Ivana Pavišića Kavrljanova
posvećena staroj podgoričkoj porodici Nenezić*

„PRIJATELJSTVO“

Izložba Ivana Pavišića Kavrljanova, održana 7.11.2014. u galeriji „Montenegrina“ u Crnogorskom domu u Zagrebu podsjetila je na pomalo zanemarene plemenite ljudske odnose i vrijednosti. O prijateljstvu sa starom podgoričkom porodicom Nenezić, svim njenim članovima, nezaboravnom vremenu provedenom u gotovo svim predjelima Crne Gore, drugarstvu, pjesmi, gostoljubivosti - o svemu tome svjedočio je vidno tronut, čak i poslije toliko godina i kad većine tih ljudi više fizički i nema, ali žive i dalje u ovakvim sjećanjima i nezaboravu, autor izložbe, Ivan Pavišić.

Svestrana je osobnost ovoga autora: profesionalni pjevač, član kazališta „Komedijska“, nekadašnji član Beogradske opere, kozmopolit koji nadasve voli svoju rijeku Unu i ljude koje je upoznao od djetinjstva i portretirao posebnom toplinom u svojoj knjizi, doživljaju Beograda, do Zagreba gdje živi i radi.

Umjetnici su nerijetko obdareni nizom talenata - tako je i Ivan raskošnim slikarskim izričajem, oživljavanjem pejzaža i mjesta kakvi su nekad bili, posebnim koloritom i odabirom tema, svima nama darovao umjetnički užitak prepoznavanja svijeta oko nas. Uslijedila je emotivna izvedba, a prateći se na saz i gitari, stare vranjanske pjesme („*Magla pala u doline*“) koju je volio njegov Nenezić, crnogorska „*Milica*“ i dalmatinska klapska pjesma. U izvedbi su mu se pridružila njegova braća i svi prisutni, tako da je to bio poseban dodatni užitak ove izložbe.

Slava Pavišić, Ivanova supruga, govorila je o prijateljstvu, pročitala svoj esej na tu temu i ponukala sve prisutne na razmišljanje o svojim prijateljima i onoj vječnoj definiciji srodnih duša, iskazu poštovanja i divljenja, biti tu i kad ti je draga osoba u teškom stanju i sukobu sa svime.

Izložbu je otvorila Milanka Bulatović, tajnica Društva „Montenegro“ i pročitala pjesmu „*Plavi vodomar*“ iz istoimene knjige Ivana Pavišića Kavrljanova, a prisutni su svjedočili još jednom od talenata našega prijatelja Ivana.

Milanka Bulatović

IVAN PAVIŠIĆ rođen je u Zagrebu, na Badnjak 1950. godine. Profesionalno djeluje u zboru zagrebačkog kazališta „Komedija“, a samozatajnom likovnom stvaralaštvu predaje se slikajući akvarelom, temperom i uljem te modelirajući u glini. Tijekom angažmana u beogradskoj Operi pohađa školu crtanja na Likovnoj akademiji u Beogradu. Sudjelovao je na više dobrotvornih aukcija za pomoć žrtvama rata. Samostalno izlaže 1988. u galeriji Bosanskog Novog, 1989. u galeriji K.U.D.-a „Potkozarje“ u Bosanskoj Kostajnici, 1990. u kafeu zagrebačkog kazališta „Komedija“, 1992. u samoborskoj kavani „Livadić“ i 1998. ponovo u kafeu zagrebačkog kazališta „Komedija“.

RAJKO TODOROVIĆ I IGOR RAKČEVIĆ IZLAGALI U PULI

U okviru *Dana crnogorske kulture* u organizaciji Zajednice Crnogoraca Pula u prostorijama Europskog centra za mir i razvoj upriličena je zajednička izložba dvojice poznatih umjetnika Rajka Todorovića i Igora Rakčevića, koju je zagrebačka publika vidjela u 9. mjesecu (v. br. 89).

Izložba predstavlja komplementarnu poetiku iako se radi o različitim tematikama i izrazima. Rajko Todorović se predstavio ciklusom pod naslovom „*Gubilišta*“, reflektira na ratom ranjeni pejzaž žarkim kontrastima boja, dok je serija ljudskih glava malog formata kao memento rata.

Grafičar i slikar Igor Rakčević blizak magičnom realizmu, širokom paletom dočarava motive cvijeća, lišća, tu su kozmički motivi, rađanje zvijezda s težnjom da prevlada težinu zemaljskog života.

Na otvaranju (15.11.) bio je prisutan zavidan broj ljubitelja likovnog izražaja i znatiželjnika.

Dušan Roganović

U Galeriji „Montenegrina“ NZC Rijeka 20.11.2014. godine otvorena IZLOŽBA SLIKA ERIKE MEDANIĆ I IRENE OSTOJIĆ

Kako je sopran ponekad i agresivan ako dugo traje i ispunjava cijeli prostor, tu je autorica Irena Ostojić. Irena Ostojić melodiju apstrakcije pjeva svojim altom, kojim značajno smiruje ukupan tonalitet izložbe. Irena svojim mekšim tonovima i bogatijim kolorističkim tonalitetom gdje prevladavaju topliji tonovi u kojim žuto prevladava osvaja dušu promatrača svojom osobnom toplinom koja zrači i djelomično apstraktnih formi u kojima promatrač može pronaći i poneki realni oblik iz svoje memorije.

Obje autorice su u svom izrazu postigle visok nivo likovnog izraza kojim su mogle oplemeniti senzibilnog promatrača.

Nikola Lučić

Ako je slikarstvo kao i muzika emancipacija duhovitosti, onda ova likovna izložba daje povod da njena vrijednost kao doživljaj može da se tumači i vokalnim tonalitetom.

Obzirom da su dva autora koji obrađuju temu apstrakcije, likovni izraz daje ljepotu soprana autorice Erike Medanić, koja likovno pjeva visokim tonovima koje u dušu promatrača utiskuje visokim tonom dinamike koji ne traži previše kolorita mada su apstraktne forme svejedno zanimljive i promatrača ne ostavljaju ravnodušnim.

Večer sa Manuelom Majić u Crnogorskom domu u Zagrebu
„I BOG STVORI ŽENU“

Rijetko mlade umjetnice imaju vremena za stvaralaštvo i predstavljanje svojih radova, pogotovo kad im to nije i životna profesija.

Manuela Majić, mlada umjetnica iz Splita, već nekoliko godina i Zagrepčanka, svojom prvom izložbom koju je održala u galeriji „Montenegrina“ u Crnogorskom domu u Zagrebu, 4.12.2014. godine pokazala je da se ipak sve može postići kad je prisutna velika stvaralačka želja i energija.

Manuela i piše: poeziju i nekoliko romana istovremeno, tako da se nadamo da će nam i to jednom pokazati.

Izložba je nastala u suradnji Društva albanskih umjetnika Hrvatske „DEA“ i Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb, sa ciljem da se hrvatskoj javnosti predstave i mlade autorice i autori sa ovih prostora, a koji rijetko imaju priliku za to.

U prepunoj galeriji „Montenegrina“ nije to bila samo izložba slika: bilo je tu i poezije i orijentalnog plesa, nastojeći zaokružiti dio autoričinog poimanja i doživljaja izrazite ženstvenosti.

O dojmljivim slikama i motivu akta, gotovo oduvijek prisutnog u slikarstvu, a koji je Manuela donijela na svoj poseban način, prepun ženstvenosti, putenosti i erotskih nota, govorio je prof. Stanko Špoljarić. Dojmila ga se i autoričina izrazita životna energija i radost prepoznatljiva u ponosenosti u svakodnevnom životu i likovnom izričaju.

Bila je to lijepa večer koja nas je oplemenila i donijela zaborav svakodnevice, kako to samo umjetnost može.

Manuela kroz svoje pjesme donosi i vječni ženski epitaf, a za one koji nisu u mogućnosti vidjeti njene slike, evo stihova:

MANUELA MAJIĆ rođena je u Splitu, gdje pohađa osnovnu školu, a zatim i školu za dizajn i aranžiranje. Slikarstvom se bavi iz ljubavi prema olovci, koja je pri svakom potezu opušta, odražavajući njen osobni doživljaj i prizore iz mašte. Kistovi, olovke i boje su je fascinirali već od malih nogu. Maštovito prenosi svoje doživljaje, tražeći inspiraciju u svakodnevnom životu, što je stalno obogaćuje i potiče na nova razmišljanja i stvaranja. Piše i poeziju još od djetinjstva.

I dok rijeka života odnosi moje dane,
Rasipajući mi tijelo
Pjeskovito,
Zaustavi ga na tren.
Utisni moj lik u srce
I zapamti me ovakvu.

Jer moje je tijelo krhko,
Tek zdjela što drži mi dušu.
Dušu što te upija zjenicom oka,
Draška pramenom svilene kose,
Miluje kožom glatkom.

Da, to sam ja sad,
Sad i ovdje
I mada vremenom više neću
Biti ista kao sad.

Molim te,
Zapamti me ovakvu
Ovakvu što te voli,
Ovakvu što te treba.

Zapamti me baš ovakvu,
Ovakvu kao sad.

Milanka Bulatović

ODNOS ŽENE PREMA TEMI RAZOTKRIVANJA ŽENE

Prikaz ženskog akta sama je sublimacija ljepote. Motiv koji i u realističnosti bilo slikarske ili kiparske izvedbe nosi notu nedokučivosti, nadilaženja puke tjelesnosti u uznašanju ka stanjima senzualnih uzbuđenja. I onih tanahnih, jedva primjetljivih eruptivnosti strasti. Konačno tema je to privlačna od predpovijesti do danas, i konstantni je pripjev ljepoti, upravo njen sinonim. Manuela Majić svojim slikarskim opusom podržava temperaturu erotskog ozračja s finesama svoje likovne rukopisnosti, dajući početno izobilju ponude skladne čedne čujnosti mjeru svoje emotivnosti. Intrigantan je odnos žene prema temi razotkrivanja žene. U tom dijalogu Manuela se ne prikriva anonimnošću, otvorena je i iskrena na banketu ljepote, težeći u oblikovanju dostojanstvenoj dotjeranosti figura, spajajući stvarno i metaforično. Smješta ih u prostore imaginarnih ladanja, podižući maštovitošću njihovu opisnost ekspresivnošću izraza, ali ne dokidajući slikarskim/crtačkim nervom suptilnost meditativnog. Manuela odabranu licencu za slikanje akta koristi u tri smjera, kroz isticanje obrisne linije likova pretežno koncipiranih plošnošću forme, zatim sklonošću ka skulpturalnoj voluminoznosti, te uprizorenjima složenijeg scenarija sa zbivanjima blage lascivnosti sadržaja nekog adrenalinskog bioritma, s mnoštvom figura u rebusnosti kompozicijske zgusnutosti.

Manuela izbjegava spretnu i zahvalnu formulu manire načina te dimenziju anatomskog i njenu preobrazbu gradi svojim kotama, od osnovne postave do klimaksa tjelesnog luka. Realističnom možda nije potrebna asocijativnost spram širine sadržajne slobode no Manuela činjeničnom pridodaje čežnju, onu unutrašnju viziju i nemirni vrtlog ideala. Ženski aktovi i krhki i stameni nositelji su ugođaja, zavodljivi putenom vanjstvom, zagonetni u svom zanosu ili iščekivanju. Manuela neposrednošću izraza, ali i slikarskom disciplinom u varijacijama na temu mijenja stavove, poze i akcente likova, s poveznicom kroz pulsiranje slikarskih tvorbi, jeke njezinog temperamenta. Zbilju scena Manuela je osvojila vještinom, svakodnevnim otkrivanjem tajni slikarskog zanata, davši začetku klasičnih formi slikarski vitalitet, otvorivši prozor i prostor bujanju i rafiniranosti ljepote. Zanimljiva je to igra, bliska osobi kreativnog bogatstva i različitih interesa, utkana u spiralu tumačenja Manueline gradacije doživljaja akta. A u nju su se sa snažnom signaturom ženstvenog primakli i redci provokativnosti, koji slikarski intimno jezgru erotske gravitacije pomiču od grebena do uredne gredice. Vjerojatno u Manuelinom pristupu postoji i skica racionalnog, no daljnji putokazi ovise o predanju, o impulsima trenutka ali i sanjanju tjeka linija, o kromatskim uzdasima zaustavljenim u tonovima inkarnata. S tenzijom sugeriranja taktilnog, površina obogaćenih svjetlom u događanju ozarene radosti.

U svakom slučaju Manuela Majić hrabro je otvorila svoju Pandorinu kutiju atraktivnog, ali i opasnog motiva, potvrdivši slikarskom dojmljivošću svoj nesumljivi talenat.

Stanko Špoljarić

Izložba fotografija Damira Zuruba u Crnogorskom domu u Zagrebu „PLAVI SVIJET“ & „TAJNE PODZEMLJA“

DAMIR ZURUB rođen je 1976. godine u Zagrebu, a svoju ronilačku karijeru je započeo 2007. godine. Krajem 2010. godine počinje se amaterski baviti podvodnom fotografijom, a već početkom 2012. prelazi sa kompaktnih aparata na SLR i počinje se ozbiljnije baviti fotografiranjem i snimanjem. Od kraja 2010. pa do danas osvojio je ukupno 62 medalje u podvodnoj fotografiji na raznim domaćim i internacionalnim natjecanjima. Osim Jadranskog mora, ronio je gotovo po svim stranama svijeta, a najljepše ronilačke lokacije na koje voli otići su mu Crveno more - Egipat, Indonezija, Bahami, Azori, izvori rijeka, te špilje.

Iz životopisa D. Zuruba:

- speleoronilac, podvodni fotograf i snimatelj;
- NAUI Instruktor ronjenja i podvodne fotografije;
- vanjski suradnik časopisa *National Geographic Hrvatska* i *ScubaLife*;
- član i kapetan reprezentacije Hrvatske u podvodnoj fotografiji;
- osnivač je ronilačkog kluba „Roniti se mora“, ekološko-humanitarnog projekta „Think Green“ i projekta „Underwater Photo Marathon“;
- organizator je 14 ronilačkih istraživačkih ekspedicija, član 4 međunarodne speleoronilačke istraživačke ekspedicije i sudionik brojnih ekoloških akcija čišćenja podmorja;
- objavljene su mu fotografije i članci u časopisima: *Navigator & Plovi* i *Lovi*, *Scubalife*, *National Geographic*, *Geo*, *Jutarnji list*, *Večernji list*, *Hrvatska vodoprivreda* ... ;
- urednik je portala www.ronitsemora.hr;
- aktivni je član, fotograf i speleoronilac speleološkog društva „DDISKF“ Dinaridi – društva za istraživanja i snimanja krških fenomena.

U Crnogorskom domu u Zagrebu, u galeriji „Montenegrina“, otvorena je 18. decembra 2014. godine izložba fotografija Damira Zuruba pod naslovom: „*Plavi svijet*“ & „*Tajne podzemlja*“. Autora i posjetioce u ime organizatora pozdravila je dopredsjednica Društva Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“ Zagreb Jadranka Šincek i prije nego što će izložbu proglasiti otvorenom, iz kataloga čiji je autor Danilo Ivezić, pročitala pročitala dojmljivi esej Damira Zuruba o njegovom vernovskom putu u središte Zemlje kroz beskrajna prostranstva podmorja i podzemlja.

No, dojmljivo je bilo saznati i podatke iz životopisa autora izloženih fotografija, a kad je on u svom obraćanju kazao kako je svaka njegova fotografija nastala u želji da se ispriča jedna priča, ne čudi što su poslije zvaničnog otvorenja, u hodu od fotografije do fotografije, posjetioci htjeli da saznaju kako je prošao snimateljev „bliski susret“ sa jednim stanovnikom istambulskog akvarijuma, na kojoj su dubini bili pronađeni ostaci velikog kontingenta savezničkih vozila koji su Nijemci potopili ispred Sueckog kanala pred sam kraj Drugog svjetskog rata ili kakve je utiske autor ponio sa Međunarodne speleoronilačke ekspedicije Trnovo - Crna Gora 2014., koju je, uz potporu i Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba, organizovalo speleološko društvo „Dinaridi“ - Društvo za istraživanje i snimanje krških fenomena (DDISKF).

Z.D.

SLIJEDITI SVOJE SNOVE ...

Mora ... Planine ... Špilje ... Beskrajna prostranstva... Dubine... Preživio sam mnoga iskušenja pod zemljom, oblacima i morem. Sretan sam. Ponekad tužan. Usamljen, tu i tamo. Ali – slobodan. Slobodan raditi ono što želim, slijediti svoje snove, koliko god nekome oni bili beznačajni ili besmisleni. Koliko god neki mislili da uzalud trošim svoj život, zato jer ne radim normalan (običan) posao, što nemam stan koji otplaćujem idućih dvadeset godina, što me baš briga odakle je netko, kako izgleda i u kojeg Boga vjeruje. Putovanja su me tome naučila. Uzalud su svi ti prijeđeni kilometri, države, planine, građevine, prirodne ljepote, sve što sam doživio i vidio – ako to nisam naučio. Ipak, nije sve samo u putovanjima. Postoji milijun načina da odrastete, milijun načina da budete sretniji, da budete ono što ste oduvijek sanjali da želite biti. Putovanja u podmorje su moj način. Ni bolji, ni lošiji od ičijeg drugog načina.

Ako već trebamo odrasti ili barem postati velika djeca, odabirem ovaj put, ovakvo putovanje do središta Planete. Kroz ronjenje do središta srca. Jer kroz srce svi mi moramo proći, kroz osjećaje koji nas čine boljima i mudrijima.

A ako se vama jednom ukaže prilika, pokušajte. Jer kada zaronite u plavetne dubine, negdje u dubini srca vi ćete se zaraziti. Možete to zvati ushit, izazov, adrenalin, zaljubljenost. Za mene je to poput novoga života kojega sam još u ovome dobio priliku živjeti. Darovi su to koje prihvaćam unatoč opasnostima, teškoćama i naporima. Izazovi na koje se rijetki odlučuju, jer na takva putovanja treba ići otvorenog srca i do kraja svojih mogućnosti. A na to će me zauvijek podsjećati fotografije koje ostaju kao tragovi iza putovanja, iza ekspedicija o kojima je prvi još davno počeo pisati Jules Verne, sluteći da će netko jednom to doživjeti i u stvarnosti, a ne samo u mašti.

Kroz oči ronioca, a putem riječi bez fotografija to ovako izgleda:

Oči ocrtavaju svaki dio našega putovanja. U njima se vidi ljubav prema nebu, kopnu i moru, ali i prema onome nevidljivom. U trenutku kad zaronimo, nevidljivo se razotkriva kao jedna čarobna tajna. Tada mi ronioči kažemo da smo dio mora. More je postalo naša svakodnevica. Strast ronjenja je za nas više od života. Ono je dokaz našeg postojanja. Kada ronimo mi prodiremo putevima koji imaju srce, a mi im dodajemo svoju dušu. Jedino što možemo činiti u izazovu tog putovanja je da ga prijeđemo koliko god više možemo makar je ono beskonačno i nesagledivo. Zato neprekidno putujemo, osluškujući, gledajući i pamteći tražimo čudovitosti podvodnoga svijeta. Makar on nije naš mi smo ga prigrlili, on nam je postao novi dom. Mi ćemo i dalje uživati u tom morskome svijetu bez obzira da li ćemo biti shvaćeni ili ne. To je nešto što nam nitko ne može oduzeti.

Naši ožiljci s kopna će nas podsjećati na to da je prošlost bila stvarna i da živimo u teškim vremenima, često i neshvaćeni, a kao jedni od rijetkih rane liječimo u podmorju. U jednom sasvim drugačijem svijetu od onoga u kojem smo se rodili. Svijet podmorja ipak je naša prvotna kolijevka života pa je i razumljiva bliskost koju osjećamo. No da bismo je stvarno osjetili i prigrlili moramo zaroniti duboko u sebe i pobijediti strah. Tek tada možemo uživati u svojoj smrtnosti lebdeći u golemom prostranstvu besmrtnosti.

Damir Zurub

ŠESNAESTO VEĆE POKRETNIH SLIKA

11.12.2014.g. u 19^h (četvrtak)

**ISTORIJA NA
SLIKAMA U POKRETU:
KRUNISANJE KRALJA NIKOLE (1910.)
POSJET RUSIJI (1912.)
BALKANSKI RATOVI (1912.-1913.)**

Trajanje: 44':26"

Proizvodnja: Crnogorska kinoteka, 2010.

VOSKRESENJA NE BIVA BEZ SMRTI

(PRVI IGRANI CRNOGORSKI FILM)

Režija: Edoardo Bencivenga

Napisao: Vladimir Đ. Popović

*Uloge: Elena Sangro, Carlo Gualandri,
Camillo De Rossi, Enrico Scatizzi*

Trajanje: 30':00"

Proizvodnja: Sangro film, Rim, 1922.

Rekonstruisana verzija filma:

Dejan Kosanović

Digitalna restauracija i obrada:

Crnogorska kinoteka,

Hungarian filmLab, 2013.

**Prikazivanje filmova omogućila:
Crnogorska kinoteka uz pomoć
Savjeta za nacionalne manjine RH**

Kadar iz prvog djela filma „Voskresenja ne biva bez smrti“

*Brojni posjetioci došli su da pogledaju
prvi crnogorski igrani film*

Kadar iz drugog djela filma „Voskresenja ne biva bez smrti“

VOSKRESENJE JEDNOG FILMA

I filmovi imaju svoje sudbine. Po mnogo čemu jedinstven, film čiju je rekonstruisanu verziju Crnogorska kinoteka restaurisala u svom prvom poduhvatu te vrste, gotovo da je slijedio sudbinu zemlje kojoj je posvećen.

Okončanjem Prvog svjetskog rata desio se nezapamćen paradoks u političkoj istoriji Evrope – Crna Gora, zemlja koja je bila na strani pobjedničke alijanse, izgubila je svoju državnost. Put do njene obnove će, kao što znamo, biti dug i mukotrpan. Može se reći da je, u neku ruku, započeo i jednim filmom.

Vladimir Đ. Popović (Nikšić, 1884 - Nica, 1928), pravnik, predratni sudija Oblasnog suda na Cetinju, advokat i gradonačelnik crnogorske prijestonice, a nakon rata ministar pravde u preposljednjoj emigrantskoj vladi Crne Gore, svojim političkim i publicističkim radovima pokušavao je da evropskoj javnosti ukaže na istorijsko pravo države Crne Gore na postojanje i na žrtve koje je podnijela tokom Prvog svjetskog rata. Ukazivao je na kontinuitet gerilskog otpora crnogorskog naroda i nakon odlaska kralja i vlade u emigraciju januara 1916, pod vođstvom te iste vlade, što su protivnici crnogorske samostalnosti nakon rata osporavali i kapitulaciju navodili kao glavni argument protiv povratka crnogorske dinastije u zemlju. Popović se

opredijelio da političku borbu nastavi novim umjetničkim medijem, filmom, što se smatra jednim od prvih takvih primjera u istoriji sedme umjetnosti uopšte. Napisao je scenario za film *Voskresenja ne biva bez smrti* (*Non v'è resurrezione senza morte*) i organizovao njegovu realizaciju.

Namjera mu je bila da film bude predstavljen na Đenovskoj konferenciji početkom 1922, u nadi da će tako uticati na evropsku diplomatiju kako bi se izmijenila odluka o poništenju državnosti Crne Gore i njenom bezuslovnom pripajanju Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Film nijesu uspjeli da završe do Đenovske konferencije, pa je premijerno prikazan 14. aprila 1922. godine u rimskom kioskopu Il Grande cinema Volturmo. Osim u Italiji, prikazivao se još u Španiji, Francuskoj, Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Egiptu. U Kraljevini Jugoslaviji, razumljivo, nikada nije prikazan.

Sredstva za snimanje Vladimir Popović je obezbijedio uz pomoć crnogorske emigracije u Italiji i italijanske kraljice Jelene Savojske, kćerke crnogorskog kralja Nikole I.

Realizaciju filma od početka je podržavao i znameniti italijanski pjesnik i političar Gabriele d'Annunzio, koji je sarađivao sa Popovićem na konačnoj verziji scenarija. Upravo D'Annunzio je povezo Popovića sa jednom od tada najpopularnijih italijanskih glumica Elenom Sangro, koja je bila i vlasnica producerske kuće Sangro film, u čijoj produkciji je i nastalo *Voskresenje*.

D'Annunzio je pomogao da se oko ovoga projekta okupe značajna italijanska filmska imena toga vremena: reditelj je bio Edoardo Bencivenga, a koreditelj i konsultant bio je sam Popović. Glavne uloge, osim Elene Sangro, igrali su: Karlo Gvalandri, Kamilo de Rosi, Enriko Skatici i Lado Fortunati. U ulogama glavnih junaka u dječijoj dobi pojaviti su se sin i kćerka Vladimira Popovića, Ratiimir i Lidija, i sin tadašnjeg predsjednika crnogorske vlade u emigraciji Pera Šoća, Momo. Oni se mogu smatrati prvim crnogorskim filmskim glumcima. Kao statisti u masovnim scenama učestvovali su crnogorski emigranti. Film je bio dug 2.050 metara, a sastojao se od prologa, tri dijela i epiloga.

Antička drama dva brata (Jakše i Pavla), koji će se, razdvojeni u djetinjstvu, naći na suprotstavljenim stranama u ratu, tragična ljubav mlade Milene, i priča o đeneralu Vešoviću (koji je istorijska ličnost i jedan od vođa komitskog pokreta u Crnoj Gori), završava se svojevrsnom apoteozom slobodne Crne Gore.

Od integralne verzije filma pronađeno je svega 138 metara filmske trake i 47 fotografija, na osnovu kojih je, uz sačuvan originalni scenario, profesor Dejan Kosanović, istoričar filma, uradio rekonstrukciju u trajanju od trideset minuta i prikazao je na nekoliko značajnih filmskih smotri. Njemu pripadaju posebne zasluge za to što danas možemo steći utisak o tome kakva je bila zamisao Vladimira Đ. Popovića, i što je *Voskresenje* ponovo pred publikom.

Ljubomir Đurković
Andro Martinović

DESET GODINA PORTALA „MONTENEGRINA“

Zagreb – Tradicionalna druženja Crnogorki, Crnogoraca i prijatelja Crne Gore, u Crnogorskom domu

Tradicionalna druženja u Crnogorskom domu povodom predstojećih praznika će se održati 22. 12. 2014., 31. 12. 2014. i 5. 1. 2015. Organizatori su Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore „Montenegro“, Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba i Predstavnik

Na portalu www.montenegrina.net bilo je najavljeno i tradicionalno druženje uoči Badnjaka i Božića u Crnogorskom domu u Zagrebu

Znak MONTENEGRINE

**Urednik MONTENEGRINE
Veselin Vesko Milović**

Desetogodišnjica portala za koji se sigurno može reći da ono što je civilizacijski vezano za Crnu Goru kao da se nije ni desilo ako na njemu nije zabilježeno, prilika je da se čitaoci „Crnogorskog glasnika“ na sljedećoj stranici kroz kraći hronološki prikaz upoznaju sa *Digitalnom bibliotekom crnogorske kulture MONTENEGRINA*, koja je svoje ime dobila zbog odavanja priznanja Crnogorkama na čijim ramenima je država nošena tokom prošlosti. Znak biblioteke idejno je osmislio poznati crnogorski humorista i satiričar Veljko Rajković, a njegovu ideju je maestralno realizovao svjetski poznati karikaturista Darko Drljević. Sve veći broj posjetilaca sajta, koji su preko knjige utisaka izražavali zadovoljstvo zbog dobre koncepcije sajta i bogatstva priloga koji se na njemu nalaze, potvrdili su da je postojanje ovakvog projekta pravi pogodak.

Vjerujemo da će u jednom od narednih brojeva čitaoci biti u prilici da saznaju više i o gospodinu Vesku Miloviću, istinskom čuvaru digitalne riznice kulture Crne Gore, neumornom pregaocu zadivljujuće ustrajnosti i čovjeku koji će za sebe samozatajno reći samo da živi u Budvi i radi kao profesor Osnova tehnike i Informatike, da je izvan redovnog posla aktivan u neprofitnim projektima i da je urednik i webmaster portala *Montenegrina*. No, o stvarnoj širini njegovog uredničkog duha govori činjenica da se na *Montenegrini* može pročitati *Ljetopis Popa Dukljanina* i prilog o kuli Redžepagića u Plavu, da se na tom portalu mogu naći manje poznati podaci o crnogorskom vezu ili da se može pogledati video zapis na kom se povija zrela trava pod naletima vjetra na visoravni Krnovo ...

Z. Drašković

PORTAL NA PONOS CRNOJ GORI

Ideja za projekat *Montenegrina.net* je potekla 2004. godine od grupe naših ljudi koji žive i rade u dijaspori. Nevladina organizacija „Infomont“ iz Budve je preuzela sajt 2005 godine.

Od kraja oktobra 2005. tj. od preuzimanja pa do januara 2006., sajt je pretrpio znatne promjene. Izvršeno je dodavanje na stotine priloga uz istovremeno redizajniranje sajta.

U januaru 2006 godine, osim sadržaja koji se redovno dodaju na sajt i čine u neku ruku digitalnu biblioteku, počinje se sa redovnim ažuriranjem i najavljuvanjem aktuelnih kulturnih događaja u Crnoj Gori, kao i događaja u inostranstvu, a koji su vezani za našu državu.

Do pojave *Montenegrine*, u Crnoj Gori nije bilo sličnih sajtova koji su objavljivali sadržaje iz raznih oblasti kao što je arhitektura, slikarstvo i primijenjena umjetnost, muzika, humor i satira, strip, istorija, arheologija, književnost, religija, jezik i dr. pa je njena pojava razumljivo izazvala veliko interesovanje. Rad *Montenegrine* zabilježili su štampari i elektronski mediji, a broj poseta sajtu se stalno povećavao.

Od sredstava dobijenih 2008. na konkursu za dodjelu sredstava za projekat *Montenegrina*, kupljen je značajan broj knjiga za oblasti koje su zastupljene na sajtu. (Bile su pokrenute verzije sajta na engleskom i ruskom jeziku, a bio je formiran i dio sajta za studentsku populaciju, ali nakon nepune tri godine prekinuto je njihovo ažuriranje zbog nedostatka sredstava.) U ovom periodu je započeto i predstavljanje likovnih umjetnika putem izrade ličnih prezentacija u okviru sajta *Montenegrina*.

Montenegrina funkcioniše na način što posjetioci sajta šalju priloge iz raznih oblasti, a sve češće se javljaju i autori koji dostavljaju kompletne knjige koje žele učiniti dostupnim ogromnoj internetskoj publici. Saradnja sa dijasporom je takođe povećavana iz godine u godinu, a posebno treba istaći i saradnju sa uredništvom „*Crnogorskog glasnika*“, glasila Nacionalne zajednice Crnogoraca Hrvatske i Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba, sa kojim je dogovoreno obostrano preuzimanje priloga koji se uklapaju u koncepciju „*Crnogorskog glasnika*“ i *Montenegrine*.

O radu *Montenegrine* su pisali štampari mediji *Vijesti*, *Pobjeda*, *Monitor*, *Projekti*, a mnogi portali i digitalne biblioteke širom regiona su preuzimali sadržaje sa *Montenegrine*. *Montenegrina* je na taj način postala pouzdan izvor koji se sve više citira i navode se linkovi do određenih priloga kao npr. na sajtu biblioteke američkog kongresa, ruskih i drugih akademskih i istorijskih portala, enciklopedije *wikipedia* i sl.

2010. godine urednik sajta Boro V. Milović je, kao jedini predstavnik nekog portala i NVO iz Crne Gore, učestvovao u radu Konferencije svjetske asocijacije internet portala o kulturi, koja je održana u Amsterdamu.

Zbog povećanih obaveza na poslijediplomskim studijama u inostranstvu, Bora Milovića je na mjestu urednika *Montenegrine* zamijenio Veselin Vesko Milović.

Krajem januara 2011. je počeo i novi redizajn sajta. Pristupilo se izradi novog portala na novoj platformi koja omogućava mnogo brže i jednostavnije ažuriranje. U logotipu novog portala, umjesto ranije korišćenog naziva *Digitalna biblioteka crnogorske kulture*, upotrijebljen je novi - **Kulturna kapija Crne Gore**.

Period od 2011-2014. obilježilo je dodavanje jako velikog broja priloga u svim rubrikama, a posebno u oblastima likovne umjetnosti, književnosti i istorije. Sve najznačajnije institucije koje se bave kulturom u Crnoj Gori, vrše najavu svojih aktivnosti preko portala *Montenegrina*.

Periodični bilteni sa spiskom novih priloga na *Montenegrini*, šalju se na više od 1200 adresa. Facebook stranica *Montenegrine* ima preko 3400 članova, a broj pristupa stranicama *Montenegrine* se uvećava iz godine u godinu.

U cijelom ovom periodu se povećavao broj članova i saradnika *Montenegrine*. Njihova imena se nalaze na zvaničnom sajtu NVO „Infomont“ <http://infomont.org/clanovi/>. Svi članovi i saradnici su sve aktivnosti za ovih deset godina obavljali volonterski.

Tokom ovih deset godina je bilo nekoliko značajnih donacija u knjigama i sredstvima za kupovinu knjiga. Imena svih donatora i prijatelja projekta su jasno istaknuta na sajtu *Montenegrine*.

Mogućnosti portala *Montenegrina.net* na planu prezentovanja Crne Gore su ogromne. Nažalost, mogućnosti za djelovanje bitno su umanjene zbog nedobijanja sredstava u proteklih pet godina na konkursima za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama. Čak i u takvim uslovima, članovi, saradnici i ljubitelji *Montenegrine*, nastoje da ostvare želju koja im je upućena u jednoj čestitki povodom 10 godina rada: *«Da kulturna kapija Crne Gore nikad ne bude ni priškrinuta, a kamo li zatvorena»*.

(iz teksta dostupnog na <http://montenegrina.net/fokus/10-godina-portala-montenegrina-net/>)

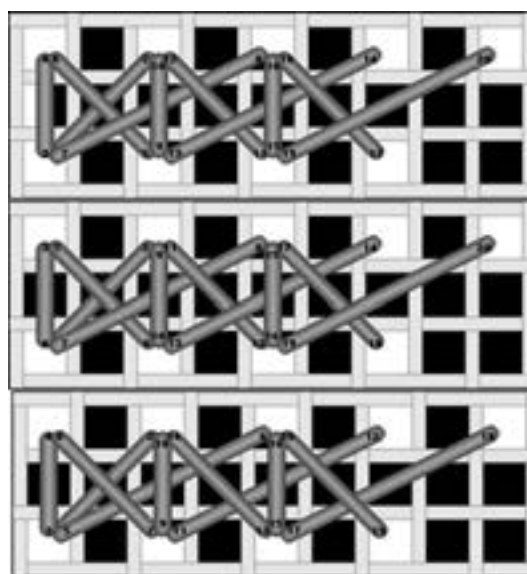
Vođeni mislima da narodi koji zaboravljaju prošlost gube sadašnjost i nemaju budućnost, kao i da je u svakoj tradiciji sadržano moderno, u „**Crnogorskom glasniku**“, u rubrici **CRNOGORSKI MOZAIK**, donosićemo po neku kockicu iz svekolikog crnogorskog nasljeđa koje baštinimo. U ovom broju sa zahvalnošću smo preuzeli dvije fotografije i tekst sa portala Digitalne biblioteke crnogorske kulture **MONTENEGRINA** (dostupne na internetskoj adresi www.montenegrina.net) iz kojeg saznajemo sigurno mnogima nepoznat podatak da crnogorski vez spada u pet najznačajnijih svjetskih tehnika pravljenja ukrštenih vezova!

CRNOGORSKI VEZ – PRIZNAT U SVIJETU

Malo je poznato da se crnogorsko ime u svijetu veže i za određenu vrstu veza, koja je karakteristična za podneblje Crne Gore. U engleskom jeziku se naziva *Montenegrin Stitch* ili *Montenegrin Cross Stitch*.

U literaturi je zabilježeno da se crnogorski vez razvio u 17. vijeku. Interesantan je jer se radi o posebnoj dvostranoj tehnici šivenja veza koje daje jedinstveni izgled pletenice, kao i zbog činjenice da veći broja dijagonalnih ukrštenja i preplijetanja daje čvrstinu. Konture spolja imaju oblik krstića, dok je unutrašnja strana znatno kompleksnija.

Brojne internet prezentacije posvećene su crnogorskom vezu. Portal posvećen šivenju inaminuteago.com opisuje crnogorski vez kao brzu i jednostavnu tehniku ušivanja. Takođe ističe da spada u 5 (pet) najznačajnijih svjetskih tehnika pravljenja ukrštenih vezova. Internet prezentacija fidella.com opisuje tri varijacije crnogorskog veza.

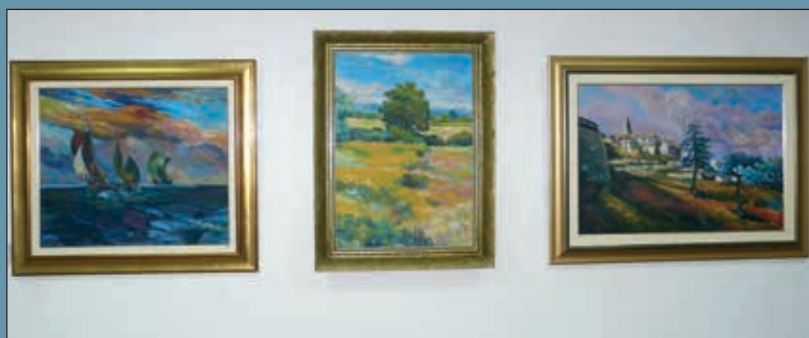

vez u pravougaonom i dijagonalnom obliku. Knjiga ima pakovanje od platna sa natpisom **MONTENEGRIN** koji je upravo rađen korišćenjem tehnike koju opisuje.

Tehniku crnogorskog veza bi trebalo očuvati na nacionalnom nivou i trebala bi se u autentičnom obliku prenositi na buduće generacije. Crnogorski vez je upravo ono čemu je Crna Gora doprinijela svjetskoj nematerijalnoj kulturnoj baštini i na čijoj promociji bi se trebao staviti akcenat u budućem periodu. Za početak, možda bi se ova tehnika trebala koristiti za izradu domaćih suvenira sa etno motivima, umjesto toga da se suvenirom smatra jeftina uvezena plastika sa doštampanim natpisom **MONTENEGRO**.

Prilog pripremila redakcija MONTENEGRINE

GALERIJA „MONTENEGRINA“

Sa izložbe IVANA PAVIŠIĆA KAVRLJANOVA

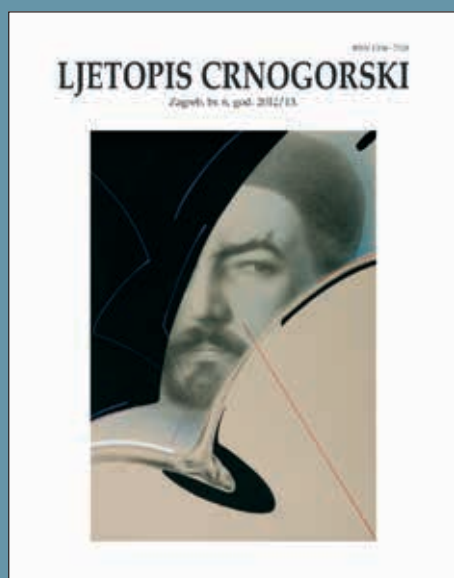

Sa izložbe MANUELE MAJIĆ

Sa izložbe slika ERIKE MEDANIĆ i IRENE OSTOJIĆ

NOVI NASLOV

"TAJNE PODZEMLJA"

*Izložba fotografija Damira Zuruba u Crnogorskom domu u Zagrebu
(18.12.2014. - 14.01.2015.)*

SA MEĐUNARODNE SPELEORONILAČKE EKSPEDICIJE TRNOVO – CRNA GORA 2014.